

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus

Työryhmän mietintö. Lausuntotiivistelmä

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus

Työryhmän mietintö. Lausuntotiivistelmä

Terhi Salmela

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-013-0

ISSN pdf: 2490-1172

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2024

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus Työryhmän mietintö. Lausuntotiivistelmä

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2024:11		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t Kieli	Terhi Salmela suomi	Sivumäärä	64

Tiivistelmä

Oikeusministeriö asetti 28.4.2022 Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus -työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia kuvaus sosiaaliturvaetuuksien ulosmittauksen nykytilasta ja esittää vaihtoehdot sosiaaliturvaetuihin liittyvän ulosmittausjärjestelmän uudistamiseksi. Työryhmän mietintö julkaistiin 18.4.2023.

Mietinnössä kuvataan sosiaaliturvaetuuksien ulosmittauksen nykytila käymällä läpi eri sosiaaliturvaetuslajit ja ehdotetaan muutoksia sosiaaliturvaetuuksien ulosmitattavuuteen. Lisäksi mietinnössä ehdotetaan tulojen ulosmittausta koskevien laskentasääntöjen uudistamista kokonaisuutena.

Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausuntoa yhteensä 46 eri viranomaiselta, järjestöltä ja asiantuntijalta. Lausuntoja saapui yhteensä 36. Tässä lausuntotiivistelmässä selostetaan annettuja lausuntoja.

Monet lausunnonantajat katsovat, että ehdotetut muutokset yksinkertaistaisivat sääntelyä ja lisääisivät velallisten yhdenvertaista kohtelua. Osa lausunnonantajista suhtautuu ehdotuksiin kuitenkin varauksellisesti, ja monet lausunnonantajista ovat huolissaan siitä, heikentävätkö muutokset velallisten asemaa kohtuuttomasti. Lausuntopalautteessa korostuu tarve muutosehdotusten vaikutusten kattavammalle arvioinnille.

Asiasanat sosiaaliturva, ulosmittaus, ulosotto, velkaantuminen

ISBN PDF	978-952-400-013-0	ISSN PDF	2490-1172
Asianumero	VN/10364/2022	Hankenumero	OM042:00/2022

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-013-0>

Utmätning av sociala förmåner Arbetsgruppens betänkande. Remissammandrag

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2024:11	Tema	Betänkanden och utlåtanden
Utgivare	Justitieministeriet	

Författare	Terhi Salmela	Sidantal	64
Språk	finska		

Referat

Den 28 april 2022 tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta en beskrivning av nuläget för utmätningen av sociala förmåner och lägga fram alternativ till en reform av utmätningssystemet i anslutning till sociala förmåner. Arbetsgruppens betänkande publicerades den 18 april 2023.

I betänkandet beskrivs nuläget i fråga om utmätning av sociala förmåner i form av en genomgång av de olika förmånsslagen och föreslås ändringar i utmätbarheten av sociala förmåner. I betänkandet föreslås dessutom att beräkningsreglerna för utmätning av inkomster ses över som en helhet.

Justitieministeriet bad 46 myndigheter, föreningar och sakkunniga yttra sig om betänkandet. Sammanlagt 36 yttranden lämnades in. I detta sammandrag redogörs för innehållet i yttrandena.

Många av dem som lämnade yttrande anser att de föreslagna ändringarna förenklar regleringen och främjar en jämlik behandling av gäldenärerna. En del av dem som lämnade yttrande förhåller sig dock avvaktande till förslagen och många är bekymrade över huruvida ändringarna försvagar gäldenärernas ställning oskäligt mycket. I yttrandena framhävs behovet av en mer omfattande konsekvensbedömning i fråga om ändringsförslagen.

Nyckelord socialskydd, utmätning, utsökning, skuldsättning

ISBN PDF	978-952-400-013-0	ISSN PDF	2490-1172
Ärendenummer	VN/10364/2022	Projektnummer	OM042:00/2022

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-013-0>

Sisältö

1	Johdanto	6
1.1	Työryhmän mietintö.....	6
1.2	Pyydetyt ja saadut lausunnot.....	7
2	Lausuntopalaute	9
2.1	Sosiaaliturvaetuksien ulosmittaus.....	9
2.1.1	Työryhmän ehdotus.....	9
2.1.2	Yhteenvedo lausuntopalautteesta	9
2.1.3	Ehdotuksen kannatettavuus ja ehdotukseen liittyvät huomiot.....	11
2.1.3.1	Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset	11
2.1.3.2	Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat	14
2.1.3.3	Kansalaispalaute	20
2.1.4	Ehdotuksen toteuttamisen vaikutukset ja kustannukset	20
2.1.4.1	Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset	20
2.1.4.2	Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat	22
2.1.4.3	Kansalaispalaute	25
2.2	Tulojen ulosmittaus.....	26
2.2.1	Työryhmän ehdotus.....	26
2.2.2	Yhteenvedo lausuntopalautteesta	27
2.2.3	Ehdotuksen kannatettavuus ja ehdotukseen liittyvät huomiot.....	28
2.2.3.1	Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset	28
2.2.3.2	Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat	30
2.2.3.3	Kansalaispalaute	37
2.2.4	Ehdotuksen toteuttamisen vaikutukset ja kustannukset	37
2.2.4.1	Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset	37
2.2.4.2	Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat	38
2.2.5	Yksityiskohtaisemmat kysymykset tulojen ulosmittaukseen liittyen	39
2.2.5.1	Suojaosuuden taso ja ulosmittauksen ankaruus.....	39
2.2.5.2	Puolison huomioon ottaminen elatuksen varassa olevana.....	41
2.2.5.3	Elatuksen varassa olevien henkilöiden huomioon ottaminen	44
2.2.5.4	Vapaakuukausia vai kuukausittain kevyempi ulosmittaus	46
2.3	Muut yleisemmät huomiot mietinnöstä ja ulosottojärjestelmän kehittämisestä...	50
2.3.1	Yhteenvedo.....	50
2.3.2	Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset	51
2.3.3	Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat	54
2.3.4	Kansalaispalaute	64

1 Johdanto

1.1 Työryhmän mietintö

Oikeusministeriö asetti 28.4.2022 Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus -työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia kuvaus sosiaaliturvaetuuksien ulosmittauksen nykytilasta ja esittää vaihtoehdot sosiaaliturvaetuuksiin liittyvän ulosmittausjärjestelmän uudistamiseksi. Asettamispäätöksen mukaan tavoitteena oli, että sosiaaliturvaetuuksien suhdetta ulosmittaukseen arvioidaan kokonaisuutena ja että esitetyillä uudistusvaihtoehdoilla tavoitellaan järjestelmän yksinkertaistamista. Selvitystyöllä luotiin tietopohjaa ulosmittausjärjestelmän uudistamiselle kokonaisuutena. [Työryhmän mietintö](#) sosiaaliturvaetuuksien ulosmittauksesta julkaistiin 18.4.2023.

Mietinnössä kuvataan sosiaaliturvaetuuksien ulosmittauksen nykytila käymällä läpi kattavasti eri sosiaaliturvaetuslajit. Lisäksi mietinnössä ehdotetaan muutoksia sosiaaliturvaetuuksien ulosmittattavuuteen ja yleisesti tulojen ulosmittausta koskeviin laskentasääntöihin. Sosiaaliturvaetuslajien vaikutusta ulosmittattavuuteen ehdotetaan vähennettävän siten, että ulosmittauskiellosta säädetäisiin vain niiden etuuksien osalta, jotka myönnetään eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla määrättyyn tarkoitukseen. Muiden etuuksien ulosmittattavuus määräytyisi ehdotuksen mukaan ainoastaan sillä perusteella, ylittääkö etuuden määrä suojaosuuden määrän. Muutoksella yksinkertaistettaisiin sosiaaliturvaetuuksien ulosmittausta ja parannettaisiin ulosottovelallisten yhdenvertaista kohtelua.

Mietinnössä ehdotetaan, että tulojen ulosmittauksen laskentasäännöt uudistetaan kokonaisuutena mietinnössä hahmotellun mallin mukaisesti. Ehdotettujen laskentasääntöjen yksityiskohdat on tarkoitus tarkentaa seuraavassa vaiheessa tehtävän vaikutusarvioinnin pohjalta. Tarkempaa arviointia vaativia seikkoja ovat suojaosuuden euromäärä, elatuksen varassa olevien henkilöiden huomioon ottamisen tapa ja euromäärä sekä ulosmittausprosentit eri tulotasoilla. Ulosmittauksen laskentasääntöjä uudistettaessa tulee arvioida tarkemmin myös vapaa-kuukausia ja ulosmittauksen määrän rajoittamista sekä elatusapuvélkojen perintää koskevien säännösten muutostarpeet.

Työryhmän ehdotuksia kuvataan tarkemmin jäljempänä lausuntopalautteen yhteydessä.

1.2 Pyydetyt ja saadut lausunnot

Oikeusministeriö pyysi tutkimusraportista lausuntoa 46 taholta. Lausuntoja saapui yhteensä 36.

Lausuntoa pyydettiin seuraavilta tahoilta. Tähdellä merkityt (*) antoivat lausunnon:

Akava ry*
Eduskunnan oikeusasiamies*
Elinkeinoelämän Keskusliitto EK
Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry*
Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri*
Finanssiala ry*
Helsingin yliopisto/professori Tuula Linna*
Insolvenssioikeudellinen yhdistys ry
Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri*
Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri*
Kansaneläkelaitos*
Keskuskauppakamari
Kilpailu- ja kuluttajavirasto*
Kuluttajaliitto ry*
Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri*
Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ry
Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri*
Oikeushallinnon henkilökunta OHK ry*
Oikeushallinnon toimihenkilöt JHL ry
Oikeusrekisterikeskus*
Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri*
Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö*
STTK ry*
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
Suomen Asianajajaliitto*
Suomen Kihlakunnanvoudit ry*
Suomen Lakimiesliitto ry*
Suomen Pankki
Suomen Perimistöimistöjen Liitto r.y.*
Suomen tuomariliitto ry
Suomen Ulosottoylitarkastajat ja -tarkastajat ry*
Suomen velalliset ry*
Suomen Yrittäjät*
Takuusäätiö sr.*

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)*
Tuomioistuinvirasto
Työ- ja elinkeinoministeriö*
Työeläkevakuuttajat TELA ry*
Työttömien Keskusjärjestö ry*
Ulosottolaitos*
Ulosottomiehet ry
Valtiokonttori*
Valtioneuvoston oikeuskansleri
Valtiovarainministeriö*
Velkaneuvonta ry
Verohallinto*

Lisäksi lausunnon antoivat Työn ja talouden tutkimus LABORE, Palvelualojen ammattiliitto PAM ry, Pelastakaa Lapset ry, Rauman edunvalvontatoimisto, Sosiaalian korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, vanhusasiavaltuutettu sekä yksi yksityishenkilö.

Valtiovarainministeriö, Suomen Yrittäjät ry, Työeläkevakuuttajat TELA ry ja Valtiokonttori ilmoittivat, ettei niillä ole lausuttavaa mietinnöstä. Verohallinto ilmoitti, ettei sillä ole huomautettavaa mietinnöstä tai ehdotusten perusteluista eikä sillä ole lausuttavaa toteuttamisvaihtoehdoista.

2 Lausuntopalaute

2.1 Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus

2.1.1 Työryhmän ehdotus

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan sosiaaliturvaetuudet jakautuvat ulosmittattavuuden osalta pääasiassa kolmeen ryhmään:

1. ulosmittauskelpoiset (esim. työeläke, työttömän ansiopäiväraha)
2. ulosmittauskelvottomat, jotka otetaan kuitenkin huomioon tuloina muita tuloja ulosmitattaessa (esim. takuueläke, työttömän peruspäiväraha)
3. ulosmittauskelvottomat, joita ei oteta huomioon muita tuloja ulosmitattaessa (määrättyyn tarkoitukseen myönnettyt etuudet, esim. asumistuki ja toimeentulotuki).

Työryhmä ehdotti, että sosiaaliturvaetuuksien ulosmittausta yksinkertaistettaisiin siten, että ulosmittauskielto koskisi vain sellaisia sosiaaliturvaetuuksia, jotka myönnetään eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla määrättyyn tarkoitukseen. Ulosmittauksen ulkopuolelle jäisivät siten nykyiseen tapaan kustannuskorvaustyyppiset etuudet ja ne muut etuudet, jotka maksetaan tiettyä tarkoitusta varten (edellä sanottu 3. ryhmä). Näitä etuuksia ei otettaisi velallisen tuloina huomioon myöskään muita tuloja ulosmitattaessa. Muiden etuuksien osalta (edellä sanottu 1. ja 2. ryhmä) ulosmittattavuuden tulisi työryhmän näkemyksen mukaan määräytyä yksinomaan sillä perusteella, ylittääkö etuuden määrä suojaosuuden määrän. Edellä sanottuun 2. ryhmään kuuluvat etuudet säädettäisiin siten ulosmittauskelpoisiksi, mutta niistä ei tehtäisi ulosmittausta, jos velallisen ulosmittauksessa huomioon otettavat nettotulot eivät ylitä suojaosuuden määrää. Muutoksella yhdenmukaistettaisiin eri etuuslajien kohtelua ulosmittauksessa ja yksinkertaistettaisiin sääntelyä.

2.1.2 Yhteenveto lausuntopalautteesta

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittausta koskevan sääntelyn yksinkertaistamista ja selkeyttämistä pidetään lausuntopalautteessa yleisesti hyvänä tavoitteena. Myös yhdenvertaisuuden lisääminen saa kannatusta. Osa lausunnonantajista kuitenkin

huomauttaa, että eri etuuslajien erilaisen kohtelun taustalla voi olla hyväksyttäviä perusteita, ja nämä perusteet tulee jatkotyössä ottaa huomioon. *Professori Tuula Linna* ja *Suomen Lakimiesliitto ry* katsovat, ettei yksinkertaistamisen tarve ole riittävä syy luopua nykyisestä järjestelmästä kokonaan. Tarkastelua voitaisiin nykyjärjestelmän puitteissa tehdä sen osalta, mihin ryhmään kukin etuus kuuluu.

Moni lausunnonantajista on huolissaan siitä, että joidenkin ulosottovelallisten kohdalla ehdotus johtaisi ulosmittauksen ankaroitumiseen nykyiseen verrattuna. Ulosmittausjärjestelmän kehittämisessä tulisi löytää oikeudenmukainen tasapaino, jotta ulosottovelallisten tilannetta ei heikennetä kohtuuttomasti sääntöjen yksinkertaistamisen nimissä. Kaikkien velallisten taloudellinen selviytyminen tulisi varmistaa, ja ihmisten yksilölliset tilanteet ja tarpeet pystyä jatkossakin ottamaan huomioon. Ulosmittauksen uudistaminen ei saa johtaa siihen, että tarve turvautua toimeentulotukeen kasvaa. Huomiota tulee kiinnittää myös sosiaalietuuksien varassa elävien vähävaraisten velallisten mahdollisuuteen säästämällä varautua tuleviin välttämättömiin hankintoihin ja maksuihin.

Moni lausunnonantajista toteaa, että ehdotettu muutos yksinkertaistaisi ulosmittausmenettelyä, tekisi siitä ymmärrettävämmän ja edistäisi tasapuolisuutta. Muutosehdotusten vaikutuksia tulee kuitenkin vielä selvittää tarkemmin. Jatkotyössä on tarkasti arvioitava, mitä ehdotettu muutos käytännössä tarkoittaisi ja missä määrin ehdotus tosiasiaa muuttaisi nykytilaa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä heikoimmassa asemassa oleviin ihmisryhmiin, kuten pienituloisiin palkansaajiin, erityistilanteestaan johtuen erilaisia erityistukia tarvitseviin, osatyökykyisiin, vähävaraisiin lapsiperheisiin ja lapsiin sekä pientä eläkettä saaviin eläkeläisiin.

Lausuntopalautteesta nousee esiin myös tarve punnita uudistuksesta saatavia hyötyjä suhteessa siitä aiheutuviin kustannuksiin. Alustavana suuntaa antavana kustannusarviona *Ulosottolaitos* esittää, että sille aiheutuisi sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaukseen liittyvästä muutoksesta noin 10 000 euron tietojärjestelmä-kustannukset sekä ulosottohenkilöstön koulutustarpeita. *Kansaneläkelaitos* esittää, että sille aiheutuisi noin 300 000–500 000 euron kustannukset tietojärjestelmämuutoksista sekä lisätyötä lisääntyneistä etuuksien ulosmittauksista. Lisätyön määrää on vaikea tässä vaiheessa ennakoida. *Finanssiala ry:n* mukaan uudistuksesta voisi aiheutua tietojärjestelmäkustannuksia sekä perintähenkilöstön koulutus-kustannuksia toimijoille, jotka vastaavat perinnästään itse.

2.1.3 Ehdotuksen kannatettavuus ja ehdotukseen liittyvät huomiot

2.1.3.1 Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (STM) katsoo, että ulosmittausjärjestelmän yksinkertaistaminen sekä etuuslajien ja etuuksien saajien yhdenvertainen kohtelu ovat kannatettavia tavoitteita. Työryhmän ehdotus lisäisi eri etuuksien saajien yhdenvertaisuutta ja yksinkertaistaisi järjestelmää. Ehdotettujen muutosten ja erityisesti niiden vaihtoehtojen vaikutuksia tulisi kuitenkin työryhmässä vielä tarkastella tarkemmin.

STM kiinnittää huomiota siihen, että eri sosiaaliturvaetuuksia on katsottu tarpeelliseksi kohdella ulosmittauksessa eri tavalla ja siihen, että nykyinen jaottelu ansioturvaan kuuluviin etuuksiin, ansiosta riippumattoman perusturvan takaaviin etuuksiin sekä eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla määrättyyn tarkoitukseen myönnettyihin etuuksiin ei ole poikkeukseton tai täysin johdonmukainen. Ulosmittaussäännösten etuuslajikohtaiset erot ja niiden perusteet sekä edellä mainitun jaottelun oikeellisuus on huomioitava jatkotyöskentelyssä. Lisäksi on tarkoituksenmukaista huomioida sosiaaliturvakomitean työ etuuslakien menettelytapasäännösten yhdenmukaistamiseksi.

STM toteaa, että toimeentulotuen osalta on huomioitava, että kyseessä on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, johon oikeus ratkaistaan vasta ulosmittauksen suorittamisen jälkeen. Siten menettelysäännösten yhdenmukaistamisen ulottaminen toimeentulotukeen ei ole mahdollista. Toimeentulotuen ulosmittauksesta säädetään toimeentulotukilain 26 §:ssä siten, että toimeentulotukea ei saa ulosmitata, eikä sitä saa käyttää kuittaukseen. Muutosta tähän ei pidetä tarpeellisena.

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) kannattaa esitetyn muutoksen vaikutusten tarkempaa selvittämistä. TEM nostaa sairauspäivärahan ja kuntoutustuen ulosmittauksen osalta esiin tiedottamisen ja tiedonsaannin tärkeyden. Erityisesti työmarkkinatukea ja peruspäivärahaa saavien työttömien kohdalla tarvitaan tietoa, koska kyseisistä etuuksista ei tehdä ulosmittausta. Henkilöllä on oikeus saada sairauspäiväraha vähimmäismäärän suuruisena, jos hänellä ei ole oikeutta etuuteen vuositulojen perusteella tai jos etuus jäisi vähimmäismäärää pienemmäksi. Kuntoutusrahan kohdalla tilanne on samanlainen, eli jos henkilöllä ei ole tuloja tarkastelujaksolla tai hänen tulonsa ovat hyvin pienet, päiväraha maksetaan vähimmäismäärän mukaisena. Ehdotusten mukaan näistä päivärahoista tehtäisiin

ulosmittaus, jos velallisen tulopohjaan kuuluvat nettotulot ylittävät suojaosuuden määrän. Tieto siitä, että ulosmittausta ei välttämättä tehtäisi, on tärkeä saada kyseisessä tilanteessa olevien henkilöiden tietoon.

TEM toteaa, että terveydenhoitoon ohjautuminen on osa kuntoutustarpeen arviointia ja siten se osaltaan edistää työttömän henkilön työllistymisprosessia. Tieto siitä, ettei ulosmitattavaa suojaosan ylittävää etuutta ole, on tärkeä kuntoutusprosessin käynnistymisen vuoksi. Toinen asia on mahdollinen työkyvyttömyys. Sairauspäiväraha on yleensä ensisijainen työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Työkyvyttömyyseläke voi siten alkaa vasta sen jälkeen, kun henkilö on ensin saanut sairauspäivärahaa määrätyn ajan. Jos asian käsittelyä ulosottojärjestelmässä koskeva tieto ei saavuta työtöntä, hän ei välttämättä edes hakeudu asianmukaiseen hoitoon tai ei hae sairauspäivärahaa.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoo, että asian jatkovalmistelussa tulisi tarkoin arvioida, mitä ehdotettu muutos etuuksien ulosmittauskelpoisuuteen ja niiden ulosmitattavuuteen käytännössä tarkoittaisi ja missä määrin ehdotus tosiasiassa tarkoittaisi muutosta nykyiseen. Jatkovalmistelussa olisi aiheellista perusteellisesti ja laaja-alaisesti arvioida niitä vaikutuksia, joita voimassa olevassa laissa ulosmittauskiellon alaisiksi säädettyjen etuuksien muuttamisella ulosmittauskelpoisiksi kunkin etuuden kohdalla olisi. Tässä arvioinnissa olisi aiheellista ottaa huomioon lapsen etu erityisesti niiden etuuksien kohdalla, jotka ovat kansaneläkelain mukaisesti ulosmitattavissa vain lapselle maksettavan elatusavun tai siihen rinnastettavan vahingonkorvauksen perimiseksi. Jatkovalmistelussa on aiheellista myös tarkoin arvioida takuueläkkeen ja suojaosuuden keskinäistä suhdetta.

Kansaneläkelaitos (Kela) toteaa, että muutos yhdenmukaistaisi menettelyjä eri etuuksien ulosmitattavuuden osalta ja parantaisi velallisten yhdenvertaista kohtelua. Se myös yksinkertaistaisi ulosmittausjärjestelmää tehden kokonaisuudesta helpommin hahmotettavan. Uusien etuuksien ulosmitattavuudella ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan merkittäviä tosiasiallisia vaikutuksia esimerkiksi ulosmittauskertymiin. Tältä osin jatkovalmistelussa on myös syytä kiinnittää huomiota muutoksesta aiheutuviin kustannuksiin suhteessa muutoksesta saataviin hyötyihin.

Kela nostaa esiin sen, että kuntoutusrahaa ja nuoren kuntoutusrahaa maksetaan kuntoutukseen osallistumisen ajalta, ja kuntoutusrahat ja muutkin kuntoutusrahaetuudet tukevat kuntoutuksen tavoitetta eli työelämässä pysymistä taikka työelämään siirtymistä tai palaamista. Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain (566/2005) ulosmittauskielto takautuu jo kumotun kuntoutusrahain (611/1991) säännöksiin, ja kuntoutusrahain

esitöissä todetaan ulosmittauskieltoa koskevan säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 31), että ”kuntoutuksen onnistumisen kannalta on aiheellista, ettei kuntoutusrahaa voitaisi ulosmitata.” Kela toteaa, että johdonmukaisuus on sinänsä hyvä lähtökohta, kun pohditaan, miten sosiaalilainsäädännön etuuksia voidaan ottaa huomioon ulosmittausjärjestelmässä. Samaan aikaan olisi kuitenkin otettava huomioon edellä mainitut seikat pohdittaessa, onko kuntoutusrahaetuuksien ulosmittaus tarkoituksenmukaista ja otetaanko ne tulopohjassa huomioon. Kuntoutukseen sitoutuminen ja sitouttaminen tarkoittaa, että asiakas voi ja kokee voivansa aloittaa kuntoutuksen ja toisaalta voi sitoutua ja pystyy sitoutumaan siihen pitkäaikaisestikin.

Kela kiinnittää takuueläkkeen ulosmittauskelpoisuuden osalta huomiota siihen, että käytännössä harvat ihmiset saavat täyttä takuueläkettä. Takuueläkkeen saaminen edellyttää jonkin siihen oikeuttavan eläkkeen saamista ja takuueläkkeestä vähennetään muut laissa mainitut eläketulot.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto toteaa, että esitettyjen muutosten vaikutuksia erilaisissa tilanteissa olevien velallisten ja perheiden tilanteeseen on syytä selvittää ja arvioida perusteellisesti ennen muutosten toteuttamista, jottei minkään velallisryhmän asema heikkene tai vaikeudu nykyisestään. Vaikka sääntelyn yksinkertaistaminen ja selkeyttäminen on sinällään hyvä tavoite, se ei kuitenkaan saa olla itseisarvo, jos siitä aiheutuu kohtuuttomia seurauksia ulosottovelallisille ja jos muutokset vaikeuttavat entisestään heikoimmassa asemassa olevien ihmisten toimeentuloa. Esimerkkeinä heikoimmassa asemassa olevista ihmisryhmistä kilpailu- ja kuluttajavirasto toteaa pienituloiset palkansaajat, erityistilanteestaan johtuen erilaisia erityistukia tarvitsevat, vähävaraiset lapsiperheet ja pientä eläkettä saavat eläkeläiset. On tärkeämpää, että järjestelmä on oikeudenmukainen ja kohtuullinen kuin se, että järjestelmä on yksinkertainen. Lisäksi virasto nostaa lausunnossaan esiin ulosottovelallisten määrän ja sen, että muutoksilla voi olla vaikutusta suureen joukkoon ihmisiä.

Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvonta, Rauman edunvalvontatoimisto toteaa, että sosiaalietuuksien ulosmittausta koskevassa uudistamistyössä tulee kiinnittää huomiota myös sosiaalietuuksien varassa elävien vähävaraisten velallisten mahdollisuuden varautua tuleviin välttämättömiin hankintoihin tai maksuihin. Tälläkin hetkellä tiettyjen sosiaalietuuksien (kuten toimeentulotuki tai asumistuki) ulosmittauskielto on voimassa vain maksukuukauden. Jos hankintaa tai maksua ei tehdä kyseisen maksukuukauden aikana, ovat nämä varat ulosmittavissa pankkitililtä, jolle on säästynyt varoja yli ulosottokaaren mukaisen suojaosuuden. Usein hankinnan tai maksun lykkääntyminen johtuu velallisesta riippumattomista syistä, kuten siitä, että maksujärjestelmien ja organisaatiouudistusten yhteydessä laskutus myöhästyy

useammalla kuukaudella. Yllä mainittu johtaa velallisten lisävelkaantumiseen, ulosmittauksen kompensoimiseen toimeentulotuella tai mahdollisesti asiakasmaksulain huojennussäännösten takautuvaan soveltamiseen. Lausunnonantaja toteaa, että ihmisarvoiseen elämään kuuluu, että esimerkiksi toimeentulotuen tai työmarkkina-tuen varassa elävällä henkilöllä on mahdollisuus säästää ja varautua esimerkiksi kodinkoneen tai talvivaatteiden hankintaan. Tällaisten hankintojen säästäminen kestää vähävaraisilla velallisilla useita kuukausia.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit pitävät ehdotusta kannatettavana ja toteavat, että suurempituloisilta etuudensaajilta olisi mahdollista ulosmitata enemmän kuin pienempi tuloisilta.

Terveys- ja hyvinvoinnin laitos THL toteaa, että mietinnössä ei ole otettu kantaa ulosmittaukseen johtaneisiin syihin tai siihen, miten ehdotetut muutokset vaikuttavat erilaisissa sosiaalisissa elämäntilanteissa oleviin velallisiin.

Ulosottolaitos arvioi ehdotetun muutoksen lähtökohtaisesti hyväksi ja kannattaa vaikutusten tarkempaa arviointia. Muutos yksinkertaistaisi nykytilaa ja olisi velallisten yhdenvertaisen kohtelun kannalta myös onnistunut.

Vanhusasiavaltuutettu korostaa ikääntyneiden kannalta oikeutta ihmisarvoisen elämän edellyttämään toimeentuloon myös ulosottomenettelyn aikana. Ulosmittauksen muutokset eivät saa heikentää taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevien tilannetta tai lisätä tarvetta turvautua pitkäaikaiseen toimeentulotukeen. Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittauksen tulee olla kohtuullista. Uudistuksessa merkityksellisintä on se, että se edistäisi yhdenvertaisuutta sekä auttaisi velkaantuneita hahmottamaan ulosmittauksen vaikutukset omaan taloudelliseen tilanteeseensa ja tunnistamaan omat oikeutensa.

2.1.3.2 Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat

Akava ry pitää tärkeänä, että ehdotuksen vaikutukset arvioidaan huolellisesti ennen johtopäätösten tekemistä. Muutos voisi lisätä ulosottovelallisten yhdenvertaista kohtelua. Mietinnössä ei kuitenkaan ole vielä arvioitu esimerkiksi ulosmittaukseen johtaneita syitä tai sitä, kuinka ehdotus vaikuttaisi erilaisissa elämäntilanteissa oleviin. Ehdotus yksinkertaistaisi sosiaaliturvaetuuksien ulosmittausta, mutta sillä olisi vaikutusta myös muun muassa ulosmittauksen piiriin tulevien etuuksien saajiin. Olisi tärkeää arvioida monipuolisesti ehdotuksen vaikutuksia, myös mahdollista toimeentulotuen käytön lisääntymistä, kannustavuutta ja ohjautuvuutta tarkoituksenmukaiselle etuudelle.

Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry pitää tarpeellisena, että tällä hetkellä varsin sekavaa ulosmittaussäätelyä selkiytetään ja yksinkertaistetaan. Yhdistyksen mukaan sosiaaliturvauslajien vaikutusta ei tule kuitenkaan vähentää takuu-eläkkeen osalta. Ulosottokiellon kohdalla nykyiset eläke- ja sosiaalilainsäädännön nojalla määrättyt tarkoitukset ovat tarkkarajaisia ja kannatettavia. Lisäksi ensisijaiset perusturvaetuudet tulee jättää ulosottokiellon ulkopuolelle.

Yhdistys katsoo, että takuu-eläkkeen suuruinen eläke, riippumatta mistä se muodostuu, tulee olla ulosottokiellon piirissä. Ulosoton suojaosuuden tulee olla takuu-eläkkeen määrän suuruinen. Jos ulosottokiello on tätä alemmalla tasolla, ulosmittaus suistaa haavoittuvassa asemassa olevia ikääntyneitä ihmisiä väistämättä viimesijaisen toimeentulotuen hakijoiksi. Ikääntyneellä ihmisellä ei ole laajamittaisesti olemassa keinoja parantaa tulotasoaan, toisin kuin on työikäisellä ihmisellä ainakin teoriassa. Sairaus, heikentynyt toimintakyky, kognitiivisten kykyjen heikkous tai vammaisuus eivät saisi ajaa ikääntyntä henkilöä ulosottotoimien vuoksi toimeentulotuen asiakkaaksi.

Finanssiala ry pitää nykyisten sosiaaliturvan ulosmittausta koskevien säännösten selkeyttämistä perusteltuna.

Kuluttajaliitto ry pitää yleisellä tasolla ulosmittaussäätöjen yksinkertaistamista ja selkeyttämistä hyvänä tavoitteena. On tärkeää, että säätely on ymmärrettävää, tasapuolista ja yhdenvertaista. Kuluttajaliitto on kuitenkin huolissaan siitä, että joidenkin ulosottovelallisten kohdalla ehdotus johtaa siihen, että ulosmittaus on heille nykyistä ankarampaa. Kaikkien velallisten taloudellinen selviytyminen tulee varmistaa, ja ihmisten yksilölliset tilanteet ja tarpeet tulee pystyä ottamaan huomioon. Ulosmittausjärjestelmän kehittämisessä on löydettävä oikeudenmukainen tasapaino, jotta ulosottovelallisten tilannetta ei heikennetä kohtuuttomasti sääntöjen yksinkertaistamisen nimissä.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry pitää hyvänä, että oikeusministeriön asettama työryhmä on selvittänyt kattavasti sosiaaliturvaetuuksien ulosmittauksen nykytilaa. PAM kannattaa ulosmittausjärjestelmän yksinkertaistamista niin, että jokainen kansalainen pystyy ilman ammattihenkilön apua ja neuvoa ymmärtämään omat oikeutensa ja velvollisuutensa. PAM kuitenkin korostaa, että yksinkertaistaminen ei saa johtaa siihen, että jo valmiiksi heikossa taloudellisessa asemassa olevien toimeentuloa heikennetään entisestään järjestelmän yksinkertaistamisen nimissä. Kun kyse on ihmisistä ja heidän oikeuksistaan, pitää järjestelmän olla inhimillinen ja huomioida tapauskohtaisesti syyt, jotka ovat johtaneet ylivelkaantumiseen.

PAM toteaa, että palvelualojen työntekijät ovat pienituloisia, ja monet heistä ovat viime aikoina joutuneet velkaantumaan saadakseen ostettua elämiseen välttämättömiä tarvikkeita, kuten ruokaa ja lääkkeitä. PAM:n tuoreimman jäsenkyselyn mukaan niistä vastaajista, jotka kertovat, että heillä on merkittäviä taloushuolia, 27 prosenttia on joutunut turvautumaan pankkilainaan tai pikavippiin saadakseen välttämättömät menonsa katetuiksi. Ylivelkaantumiseen ovat vaikuttaneet varsinkin tulotason romahdus korona-aikana ja sen jälkeen inflaatio sekä elintarvikehintojen nousu. Yhdistys pitää erityisen huolestuttavana sitä, että velkaantumisen syynä on yhä useammin peruseläminen. PAM toteaa, että tähän negatiiviseen ilmiöön pitäisi puuttua ja vahvistaa ihmisten toimeentuloa. Lisäksi tulisi selvittää tarkemmin, mistä syistä ihmiset velkaantuvat, ja ottaa nämä syyt huomioon ulosmittauksissa. Ehdotettujen muutosten osalta pitäisi selvittää vielä tarkemmin, miten ne vaikuttavat erityisesti työssäkäyviin pienituloisiin.

Pelastakaa Lapset ry pitää sosiaalietuuslajien ulosmitattavuuden arviointia, selvitystä sekä tietopohjan rakentamista uudistamistyölle kannatettavana. Ulosmitattavuuden yksinkertaistaminen ja määrittelyn yksiselitteisyys ovat hyviä tavoitteita, jotka mahdollistavat myös yhdenvertaisemman näkökulman sosiaaliturvan ulosmitattavuuteen. Ulosmitattavuuden tulisi olla selkeästi ymmärrettävissä niin, että haasteellisissa elämäntilanteissa perheet pystyvät ymmärtämään ja ennakkoimaan toimeentuloaan. Yhdistys toteaa, että muutokset tulee toteuttaa niin, että turvataan lasten oikeudet riittävään toimeentuloon ja sosiaaliturvaan pienituloisissa ja haavoittuvassa asemassa olevissa perheissä. Muutokset eivät saa heikentää entisestään vaikeassa taloudellisessa asemassa olevien perheiden tilannetta. Suojaosan määrän on myös oltava riittävän korkealla, jotta perheiden toimeentulo ei vaarannu. Ylivelkaantumisen syyt, toimeentulon riittävyys ja monimuotoiset perhetilanteet on otettava tarkoin huomioon ulosoton uudistamisessa.

Professori Tuula Linna toteaa, että sosiaaliturvaetuuksien ulosmittausjärjestelmää on sinällään mahdollista yksinkertaistaa ehdotetulla tavalla. Jos järjestelmää tarkastellaan yksinomaan järjestelmän selkeyden ja yksinkertaisuuden näkökulmasta, muutos olisi perusteltu. Tällöin ajatus olisi, että palkan ja etuuksien suojaosuusjärjestelmä riittäisi takaamaan velallisten vähimmäistoimeentulon ja olisi myös yhdenvertainen tuloihin rinnastettavia erilaisia etuuslajeja saavien velallisten kesken.

Linna kuitenkin huomauttaa, että useat sosiaalietuudet paikkaavat velallisen erityistilanteen kohonneita kustannuksia (esim. raskausraha ja aikuiskoulutustuki). Jos tällaisia erityistarpeita ei oteta lainkaan huomioon, vaan oletetaan, että kaikilla velallisilla on samanlaiset mahdollisuudet tulonhankintaan ja suunnilleen samanlaiset välttämättömät elinkustannukset, saatetaan joutua hyvinkin

epäoikeudenmukaiseen tilanteeseen. Jos taas tällaiset etuudet jäisivät myös tulopohjalaskennan ulkopuolelle, se saattaisi johtaa siihen, että ulosmittauksen ulkopuolelle jäävä kokonaistulo muodostuisi joidenkin velallisten kohdalla korkeaksi.

Linna toteaa, että pelkästään se, että nykyinen järjestelmä on kieltämättä monimutkainen, ei ole syy tehdä muutoksia, joiden vaikutuksia ei ole perinpohjaisesti arvioitu. On tärkeämpää, että järjestelmä on oikeudenmukainen ja kohtuullinen kuin se, että järjestelmä on yksinkertainen. Suomessa on vuosikymmenet noudatettu järjestelmää, jossa on 1) ulosmittauskelpoiset tulot ja etuudet, 2) tulopohjaan laskettavat, mutta ulosmittauksen ulkopuolelle jäävät etuudet ja 3) kokonaan tulopohjankin ulkopuolelle jäävät etuudet. Linnan toteaa, ettei näe yksinkertaistamisen tarvetta riittäväksi syyksi luopua järjestelmästä. Eri asia on, että yksittäisten etuuksien kohdalla saattaa olla aiheellista pohtia, mihin ryhmään kyseinen etuus kuuluu.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia jakaa näkemyksen siitä, että nykyinen sosiaaliturvaetuuksien ulosmittausjärjestelmä on monimutkainen. Esitetyt muutokset yksinkertaistaisivat ulosmittausjärjestelmää, yhdenmukaistaisivat ulosmittausmenettelyä ja lisäisivät ulosottovelallisten yhdenvertaista kohtelua. *Talentia ry* kantaa kuitenkin huolta siitä, että muutokset ovat tuomassa ulosmittauksen piiriin uusia etuudensaajia.

Talentia toteaa, että ulosottojärjestelmän yksinkertaistaminen kytkeytyy sosiaaliturvakomitean tavoitteeseen rakentaa asiakasnäkökulmasta nykyistä selkeämpi ja toimivampi järjestelmä. Tällä hetkellä etuuksien erilaiset tulokäsitteet, perhekäsitteet, maksuajankohdat ja hakuajat tekevät sosiaaliturvan kokonaisuudesta vaikeasti hahmotettavan. Tämä puolestaan vaikeuttaa elämän ja talouden ennakointia, jolloin etuuksien hakijoille voi syntyä tosiasiallisia vaikeuksia selviytyä taloudellisista velvoitteistaan. Mikäli kokonaisuuteen liittyy lisäksi palkan ja/tai etuuksien ulosmittaus, haastaa se erityisen paljon talouden hallintaa. Oman talouden hallinta edellyttää mahdollisuutta ennakoida tulevaa sekä käytettävissä olevien tulojen että menojen osalta.

STTK ry katsoo, että muutosehdotus todennäköisesti yksinkertaistaisi ulosmittausta, mutta vaikutuksia ulosottovelallisen asemaan olisi syytä arvioida perusteellisemmin etenkin suojaosuuden vaikutusten näkökulmasta. *STTK* toteaa, että muutoksen seurauksena suojaosuuden tasosta muodostuisi nykyistä määräävämpi tekijä sen osalta, kuinka paljon etuuksista jää ulosmittaamatta. *STTK* on esittänyt ulosoton suojaosuuden korottamista, koska tämä yhdistyksen mukaan parantaisi pienituloisten ulosottovelallisten asemaa ja lisäisi työnteon taloudellisia kannustimia.

Suomen Asianajajaliitto pitää kannatettavana ehdotusta, jonka mukaan sosiaaliturvaetulin vaikutusta ulosmitattavuuteen vähennetään.

Suomen Kihlakunnanvoudit ry pitää järjestelmän selkeyttämistä ja yksinkertaistamista lähtökohtaisesti kannatettavana tavoitteena ja painottaa oikeudenmukaisen ja yhdenvertaisen järjestelmän tärkeyttä. Nykyinen järjestelmä ei ole yhdenvertaisuuden kannalta täysin tyydyttävä sen kohdellessa erityisesti työeläkettä ja kansaneläkettä/takuueläkettä saavia eri tavoin. Yhdistys toteaa, että sääntelyn selkeyden kannalta olisi tarkoituksenmukaista, että ulosmittauskiellot ilmenisivät täsmällisesti ulosottokaaresta.

Suomen Lakimiesliitto ry toteaa yhtyvänsä mietinnön lähtökohtaan, jonka mukaan nykyinen ulosottojärjestelmä on monimutkainen ja haastavasti ymmärrettävä erityisesti ulosotossa olevien, erilaisia eläke- ja sosiaaliturvaetuksia saavien velallisten suhteen. Näin ollen ajatus järjestelmän selkeyttämisestä on kannatettava. Suomen Lakimiesliitto kuitenkin katsoo, että muutosta ei tule tehdä liikaa järjestelmä ja sen yksinkertaistaminen edellä, vaan käsillä oleva muutos tulee tehdä arvioiden järjestelmän nykytila huolellisesti jatkaen nyt tehtyä työryhmän työtä.

Suomen Lakimiesliitto katsoo, että velallisten yksilöllinen asema tulee pystyä ottamaan huomioon sosiaalietuuksien ja palkan ulosmittauksessa ehdotettua paremmin myös tulevaisuudessa. Nyt ehdotettu kaavamaistaminen ja voimakas pyrkimys eroon yksittäistapauksia koskevasta harkinnasta voi pahimmillaan heikentää niin velallisen suojaa kuin velkojien maksunsaannin.

Suomen Lakimiesliitto katsoo, että jatkovalmistelun aikana on olennaista pohtia, voisiko järjestelmää kehittää ja korjata ainoastaan tarpeellisilta osin, eikä korvaamalla nykyistä järjestelmää kokonaisuudessaan. Esimerkkinä tällaisista toimenpiteistä ovat sosiaalietuuksien kohtelun läpikäynti sekä muutostarpeiden arviointi kokonaistarkasteluna, jossa kiinnitetään huomiota esimerkiksi eri sosiaalietuus- ja eläkelajien kuulumiseen tiettyihin tulolajiryhmiin, ryhmittelyn tarkoituksenmukaisuuteen ja ryhmittelyn vaikutuksiin tosiasialliseen ulosmitattavaan määrään. Lisäksi uudistuksessa tulisi pyrkiä sellaisiin ratkaisuihin, ettei ulosmittauksessa päädytä velallisten osalta epäoikeudenmukaisiin tilanteisiin.

Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry (SPL) katsoo, että ehdotuksessa on kannatettavia ajatuksia. Eri etuuslajien, kuten kansaneläkkeen ja työeläkkeen, erilainen kohtelu asettaa velalliset eriarvoiseen asemaan. Ohjenuorina on hyvä tässä, kuten muutenkin ulosottoa sääntelyn uudistamisessa, pitää kannustavuutta, velallisten yhdenvertaista kohtelua, kohtuullisuutta sekä myös velkojansuojaa.

Suomen Ulosottoylitarkastajat ja -tarkastajat ry pitää ehdotusta lähtökohtaisesti ja tavoitteiden osalta kannatettavana. Sosiaaliturvaetuuksien osalta järjestelmä on nykyisin varsin monimutkainen ja haastava hallita. Järjestelmän tulisi olla mahdollisimman ymmärrettävä ja ulosoton asianosaisten kannalta tasapuolinen.

Suomen velalliset ry katsoo, että lähtökohtana tulisi pitää sitä, että sosiaaliturva-etuudet ovat kokonaisuudessaan velkojilta suojassa. Joidenkin tukien tarkoitus on säästää valtion kustannuksia maksamalla korvauksena pieni summa kansalaiselle. Esimerkiksi opintotuen, opintolainan, äitiyspäivärahan, vanhempainrahan, vammaistukien, sairaan lapsen hoitotuen, omaishoitajatuen, aikuisopiskelutukien tai vastaavien väliaikaisten tukien avulla yhteiskunta säästyä erillisten palveluiden järjestämiseltä. Yhdistyksen näkemyksen mukaan näiden tukien ulosmittaaminen johtaa siihen, että ongelmia tulee lisää: syntyvyys vähenee, pitkäaikaissairaana tai vammaisen kotona asuminen loppuu, työnsaantia mahdollistava opiskelu supistuu, ulkopuolisten lapsen- tai sairaanhoitopaikkojen tarve kasvaa. Yhdistys on tehnyt jäsenkartoituksen, jossa haastatelluista noin tuhannesta velkaantuneesta jokainen halusi maksaa velkansa sekä päästä takaisin ihmisarvoiseen elämään ja työhön. Ihmisiä tulisi auttaa velkojen selvittämiseen ja maksamiseen kohtuullistamisen, neuvonnan ja opastuksen avulla. Yhdistyksen näkemyksen mukaan ulosottokielto pitäisi ulottaa kaikkeen sosiaaliseen avustukseen ja tulonsiirtoon.

Takuusäätiö sr. toteaa, että sosiaaliturvaetuuksien ulosmitattavuuden sääntelyn keskittäminen pääasiassa ulosottokaareen selkeyttäisi ja yksinkertaistaisi sääntelyä. Lähtökohtaisesti Takuusäätiö pitää hyvänä tavoitteena sääntelyn selkeyttämistä, koska se lisää sen ymmärrettävyyttä. Nykyinen sääntely on kansalaisille vaikeasti hahmotettava ja ymmärrettävä, mikä lisää epävarmuutta sen yhdenvertaisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Tavoitteeksi on hyvä asettaa, että vaikeassakin elämäntilanteessa tai heikommassa asemassa oleva pystyy riittävällä tavalla ennakoimaan toimeentuloaan ja oikeuksiaan.

Takuusäätiö korostaa, että esitettyjen muutosten vaikutuksia on kuitenkin syytä selvittää ja arvioida perusteellisesti ennen niiden toteuttamista, jotta ulosottovelallisten tasapuolinen kohtelu toteutuu eikä minkään velallisryhmän asema heikkene tai vaikeudu kohtuuttomasti. Vaikka sääntelyn yksinkertaistaminen on hyvä tavoite, se ei kuitenkaan saa olla itseisarvo, jos siitä aiheutuu kohtuuttomia seurauksia ulosottovelallisille tai muutokset vaikeuttavat entisestään heikommassa asemassa olevien ja esimerkiksi lapsiperheiden tai eläkeläisten toimeentuloa.

Työn ja talouden tutkimus LABORE suosittelee nykyisen järjestelmän huomattavaa yksinkertaistamista. Ulosottojärjestelmän tulisi olla huomattavasti nykyistä yksinkertaisempi ja suunniteltu nimenomaan ottaen huomioon asiakkaan mahdollisesti

vaikea elämäntilanne. LABORE toteaa, että mietinnössä tartutaan ainakin kolmeen keskeiseen tapaan, joilla järjestelmää voitaisiin yksinkertaistaa: 1) Etuustyyppien selkeämpi lajittelu ulosmitattaviin ja ei-ulosmitattaviin, 2) Maksutaulukon selkeytys ja 3) Automaattisesti myönnettävien vapaakuukausien poisto. LABORE pitää näitä ajatuksia suositeltavina.

Työttömien Keskusjärjestö ry toteaa, että muutosehdotus selkeyttäisi tulojen perintää. Yhdistys kuitenkin huomauttaa, että mietinnön perusteella jää epäselväksi, millä eettisillä perusteilla virtaviivaistaminen tehtäisiin. Epäselvää on, miksi osaa sosiaaliturvaetuksista ei nykyisin lasketa tulopohjaan tai ulosmitata ja miksi jatkossa tilanne muuttuisi. Edelleen yhdistys toteaa, ettei selvityksen liitetaulukosta käy helposti ilmi, mitä etuuksia muutokset koskisivat. Työttömien Keskusjärjestö pitää kuitenkin tehtyä selvitystä ansiokkaana ja toteaa, että on ongelmallista, että nykyisin on tilanteita, joissa työtuloja ulosmitataan niin, että käteen jäävä tulo on pienempi, kuin jos näitä tuloja ei olisi ollenkaan. Lausunnonantaja korostaa sitä, että työn tulisi olla kannustavampaa kuin työttömyyden.

2.1.3.3 Kansalaispalaute

Kansalaispalautteessa kiinnitetään huomiota siihen, ettei ulosmittaus vaikuta asumistuen myöntämiseen, vaikka ulosmittauksen vuoksi velallisen käyttöön jäävät tulot ovat pienemmät kuin ilman ulosmittausta. Palautteessa nostetaan esiin myös se, että ulosoton tulopohjan tarkastamiseen tulee olla tehokkaat keinot tilanteissa, joissa henkilö siirtyy etuuslajilta toiselle.

2.1.4 Ehdotuksen toteuttamisen vaikutukset ja kustannukset

2.1.4.1 Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset

Työ ja elinkeinoministeriö (TEM) toteaa, että vaikutukset on mietinnössä esitetty taulukossa siten, että muutosten vaikutusten pääpiirteet ovat havaittavissa. Koska vaikutukset on esitetty kaavamaisesti, TEM korostaa työn seuraavan vaiheen eli tarkemman selvittelyn tärkeyttä.

TEM toteaa, että mietinnössä on tuotu esimerkkilaskelmien avulla hyvin esille työtulojen vaikutukset tulojen kokonaisuudessa (kokoaikatyö, osa-aikatyö). TEM toteaa tuoneensa aikaisemmissa lausunnoissaan esille sen, että kaikki muutokset, jotka kannustavat työn vastaanottamiseen, ovat kannatettavia. Työn vastaanottamiseen kannustamisessa on yhteys myös työttömyysturvaan ja sitä kautta työvoimapalveluihin. Muutosten työllisyysvaikutuksia jatkossa arvioitaessa on hyvä ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon myös 2.5.2022 voimaan tulleet

muutokset julkisen työvoimapalvelun asiakaspalvelumalliin. Asiakaspalvelumallissa työttömän tulee hakea työttömyysetuuden saamiseksi työttömän tilanteesta riippuen 0–4 työpaikkaa kuukaudessa. Työnhakuvelvoitteen täyttäminen korvaa osittain TE-toimiston tai kunnan tekemät työtarjoukset. TEM toteaa, että olisi mielenkiintoista saada tietoa myös siitä, onko mahdollisella ulosotolla vaikutusta työnhakuvelvollisuuden täyttämiseen.

Kansaneläkelaitos (Kela) toteaa, että sille aiheutuisi ehdotetun muutoksen toteuttamisesta suunnittelu- ja toteutuskustannuksia eri tietojärjestelmiin, koska entistä suurempaan joukkoon etuuksia tulee olla mahdollisuus kohdistaa ulosottopidätys ja ulosoton laskentasäännöt muuttuisivat. Alustavat arviot ehdotetun muutoksen kustannuksista ovat noin 300 000–500 000 euroa. Muutosten toteuttaminen vaatisi alustavan arvion mukaan vähintään 6–12 kuukautta. Kustannus- ja aikatauluarviota on syytä tarkastella jatkovalmistelun jälkeen uudestaan.

Lisätyötä Kelalle aiheutuisi myös lisääntyneistä etuuksiin kohdistuvista ulosmittauksista ja niiden käsittelystä. Se, kuinka paljon muutos aiheuttaisi Kelalle lisätyötä maksukieltojen käsittelyn muodossa, riippuu siitä, kuinka Ulosottolaitos soveltaisi uutta lainsäädäntöä. Varsin usein velallisen tulot koostuvat etuudesta ja palkkatulosta. Jos ulosotto näissä tilanteissa kohdistaa maksukiellon pääosin etuuteen, eikä palkkaan, tulee Kelan työmäärä maksukieltojen käsittelijänä lisääntymään huomattavasti nykyisestä. Työmäärän lisäystä on tässä vaiheessa vaikea ennakoida.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit katsovat, että ehdotuksen toteuttaminen selkiyttäisi tilannetta. Hyvätuloisille ulosmittauksen määrä on usein huomattavasti pienempi kuin, mitä velkajärjestelynormein laskien esimerkiksi velkajärjestelyssä maksuvelvollisuuden määräksi määräytyy. Usein ulosmittauksen määrä saattaa olla hyvätuloisilla jopa puolta kevyempi kuin maksuvara velkajärjestelylain mukaan.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL toteaa, että työryhmämuistio osoittaa nykyjärjestelmän ongelmakohdat, joihin esitys toisi korjausta. Muutos yksinkertaistaisi laskennallisesti ulosottovelallisten yhdenvertaista kohtelua. Uusien etuuksien siirtäminen ulosmittauksen piiriin voi puolestaan vaikeuttaa näitä tukia saavien taloudellista tilannetta. THL korostaa, että ennen lopullisia päätöksiä tulee tehdä vaikutusarvioinnit. Vaikutusarvioinneissa on otettava huomioon muutoksen vaikutukset muiden etuuksien (erityisesti toimeentulotuki) käyttöön ja kannustavuuteen tilanteessa, jossa Suomen lapsiluku on jatkuvassa laskussa.

THL korostaa sitä, että ulosoton kohteena olevat henkilöt ovat talousvaikeuksien kanssa kamppailevia, jotka usein kärsivät myös pienituloisuudesta. Taustalla vaikuttaa monenlaisia elämänhallinnan ongelmia. Vaikeimmassa tilanteessa ovat

ne, joiden ulosotto kohdistuu sosiaaliturvaetuuksiin. Kyse on henkilöistä, joiden ansaintamahdollisuudet ovat esimerkiksi työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden tai korkean iän vuoksi heikentyneet. Näiden henkilöiden mahdollisuudet päästä eroon veloistaan ulosmittauksen kautta ovat heikommat kuin ansiotuloja saavilla velallisilla. Suurin osa ulosotoista kohdistuu tuloluokkien vähävaraisimpaan viidennekseen. Vuonna 2022 uusista velallisista 51 prosenttia selvisi veloistaan maksamalla ne vuoden kuluessa, kun taas vanhoista velallisista selvisi veloistaan vuoden aikana vain noin 30 prosenttia. Tämä kertoo ulosoton pitkittymisestä joidenkin asiakkaiden kohdalla.

THL nostaa lausunnossaan esiin sen, että tietojärjestelmien ja niihin kirjattavien tietojen on oltava yhdenmukaisia ja yhdistettävissä. Ulosottojärjestelmän kehittämisessä on syytä ottaa huomioon positiivinen luottotietorekisteri ja velallisten tosiasialliset kannustimet, joilla on myös taloudellisia vaikutuksia.

THL toteaa, että sosiaaliturvajärjestelmän näkökulmasta velkojen maksaminen yhteiskunnan varoista on ongelmallista. Näin käy, mikäli ulosottovelvoitteen vuoksi kotitalous tulee oikeutetuksi toimeentulotukeen. Mikäli suojaosa asettuu toimeentulotukinormin yläpuolelle, ongelma voidaan välttää.

Ulosottolaitos toteaa, että muutos aiheuttaisi Ulosottolaitokselle tietojärjestelmän muutoksesta aiheutuvia vähäisiä kustannuksia (noin 10 000 euroa) sekä ulosottohenkilöstön koulutustarpeita.

Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että jatkovalmistelussa on tärkeää arvioida, miten etuuksien muuttaminen ulosmittauskelpoisiksi vaikuttaisi ikääntyneiden taloudelliseen tilanteeseen.

2.1.4.2 Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat

Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry toteaa, ettei ehdotuksen toteuttaminen sellaisenaan kohtelisi työ- ja toimintakyvyiltään ikäryhmiä keskenään yhdenmukaisella tavalla.

Finanssiala ry toteaa, että uudistus yhtäältä yksinkertaistaisi ulosmitattavan määrän laskentaa. Toisaalta se voisi johtaa myös luottotappioiden kasvuun. Uudistusta valmisteltaessa tulisi muistaa, että mahdollisuus periä saatava tarvittaessa ulosmittauksella vaikuttaa luottokelpoisuuden arviointiin kaikilla luotonhakijoilla. Uudistuksen vaikutukset ulottuisivatkin laajemmalle kuin pelkästään ulosoton asiakkaina tietyllä hetkellä oleviin henkilöihin. Tämä on otettu asianmukaisesti huomioon mietinnössä suojaosuuden tasoa pohdittaessa.

Finanssiala toteaa, että uudistuksesta voisi aiheutua tietojärjestelmäkustannuksia sekä perintähenkilöstön koulutuskustannuksia toimijoille, jotka vastaavat perinnästään itse. Kustannusten suuruusluokka ei ole vielä tiedossa. Jos perinnästä vastaa muu toimija kuin velkoja, suoria kustannuksia ei aiheudu. Kustannusvaikutukset kohdistuvat Uljas-järjestelmän rajapintaan ja siihen linkitettyihin tahoihin, jos tietyt etuuslajit on koodattava rajapintaan uudelleen siten, että ulosmitattavan summan laskentaperusteet muodostuvat oikein.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry katsoo, että ehdotuksen toteuttaminen tarkoittaisi sitä, että joidenkin velallisten kohdalla tehtäisiin ankarampaa ulosmittausta nykytilaan verrattuna järjestelmän yksinkertaistamisen nimissä. PAM pitää huolestuttavana sitä, että monet sosiaaliturvaetuudet, jotka on aiemmin laskettu vain tulopohjaan, olisivat jatkossa ulosmitattavissa suojaosan määrän jälkeen. PAM katsoo, että tämä muutos koskisi kaikkein heikoimmassa asemassa olevia, joiden asemaa heikennettäisiin entisestään. PAM myös toteaa, että jotkut ratkaisut voivat vain näennäisesti parantaa pienituloisten toimeentuloa. Esimerkiksi suojaosuuden nosto parantaa pienituloisten toimeentuloa hetkellisesti, sillä ulosoton pidentymisen johdosta toimeentulo heikkenee vasta jakson lopussa eli pidentää ulosottojaksoa. PAM nostaa esiin myös sen, että merkittävä osa ulosottovelallisista on pienituloisia ja järjestelmän uudistamisella voidaan siten vaikuttaa heidän asemaansa merkittäväällä tavalla.

PAM toteaa, että on vaikeaa arvioida ehdotettujen muutosten taloudellisia vaikutuksia. Suojaosuuden taso voi vaikuttaa siihen, joutuvatko velalliset turvautumaan toimeentulotukeen esimerkiksi sosiaali- ja terveystaloudellisten sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen kattamiseksi. PAM toteaa, että SOSTE:n selvityksen mukaan viime vuonna ulosottoon meni liki puoli miljoonaa sosiaali- ja terveystaloudellisten sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksua.

Pelastakaa Lapset ry toteaa, että ehdotuksen toteuttaminen yksinkertaistaisi ulosmitattavuutta ja sen ymmärrettävyyttä myös kansalaisen näkökulmasta. Huomiota tulee kuitenkin kiinnittää siihen, että uudistus koskee erityisen haavoittuvassa asemassa olevia perheitä, joiden toimeentulo perustuu sosiaaliturvaetuuksiin. Toimeentulon tulisi olla turvattua ja ennakoitavaa myös näissä perheissä. Jatkossa on syytä tarkastella myös eri ryhmien (esim. pienituloiset työssäkäyvät, osatyökykyiset) ja monimuotoisten perhetilanteiden näkökulmasta, ettei perheiden toimeentulo heikenny.

Pelastakaa lapset ry toteaa, että on tehtävä riittävän kattavat lapsivaikutusten arvioinnit, jotta voidaan todentaa, etteivät tilanteet entisestään heikenny perheissä, ja että lasten oikeudet ja hyvinvointi turvataan. Erityisesti alle 3-vuotiaiden lasten

perheet ovat Suomessa köyhyysriskissä, jolloin on huomioitava, että esimerkiksi vanhempainrahan ulosmittauskelpoisuus voi lisätä entisestään näiden perheiden köyhyyttä. Varhaislapsuudessa koettu köyhyys puolestaan lisää ylisukupolvisten ongelmien ja syrjäytymisen riskiä, joten on huolehdittava, etteivät pienten lasten perheet joudu kohtuuttomiin toimeentulovaikeuksiin muutoksen myötä. Näillä muutoksilla voi olla kauaskantoiset seuraukset lasten kasvuun ja kehitykseen.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia pitää tärkeänä ehdotusten laaja-alaista ja monipuolista vaikutusarviointia, koska ehdotetuilla muutoksilla on moninaisia vaikutuksia ulosoton kohteena olevien ja talousvaikeuksien kanssa kamppailevien kansalaisten elämään. Sosiaaliturvaetuuksien varassa elää kansalaisia, joiden ansaintamahdollisuudet ovat heikentyneet esimerkiksi sairauden, työttömyyden tai korkean iän vuoksi. On tärkeää arvioida, miten ehdotetut muutokset vaikuttavat näiden vaikeimmassa tilanteessa elävien kansalaisten elämään. On myös arvioitava tosiasiallisia mahdollisuuksia päästä ulosmittauksen kautta eroon veloista tilanteessa, jossa ansiotuloja ei ole eikä myöskään mahdollisuutta tulojen kasvattamiseen. Ulosmittauksen piiriin tulevien uusien etuudensaajien osalta tulee arvioida vaikutukset etuudensaajien talouteen ja elämäntilanteeseen. Muutosten vaikutuksia tulee tarkastella myös etuuskohtaisesti. Tarpeen on myös arvioida muutosten kannustavuusvaikutukset. Aiempien selvitysten valossa tehokkain tapa parantaa työteon kannustimia on ulosottovelkojen mitätöinti esimerkiksi velkajärjestelyn kautta. Vaikutusarvioinneissa on huomioitava myös muutosten mahdolliset vaikutukset muiden etuuksien, kuten toimeentulotuen, käytön lisääntymiseen. Perustoimeentulotuki täydentää toimeentuloa tilanteissa, joissa etuudensaajalla ei ulosoton vuoksi ole mahdollisuuksia selviytyä välttämättömistä menoistaan. Ulosotto ei saisi johtaa tällaiseen tilanteeseen.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että ehdotuksen toteuttamisella on tasapuolista kohtelua edistävä vaikutusta, mutta sillä voi olla negatiivinenkin vaikutus niissä tilanteissa, joissa velallisen velat ovat niin suuret, että velallisella ei ole realistisia mahdollisuuksia päästä niistä eroon. Asianajajaliitto toteaa, ettei se osaa tässä vaiheessa arvioida, millaisia kustannuksia ehdotuksen toteuttamisesta tarkemmin aiheutuisi.

Suomen Kihlakunnanvoudit ry toteaa, että esityksen vaikutukset yksittäisen velallisen kohdalla jäävät riippumaan erityisesti siitä, millä tasolla suojaosuus on verrattuna esimerkiksi kansaneläkkeen ja takuueläkkeen määrään. Jatkovalmistelussa vaikutuksia tulee vielä arvioida huolellisesti ja arvioida, onko suojaosuus kaikissa tilanteissa riittävä ilman erillisiä ulosmittauskieltoja. Yhdistys toteaa, että

uudistus tulisi aiheuttamaan voimaan tullessaan ulosottomiehille huomattavasti lisätyötä, mutta pidemmällä aikavälillä yksinkertaisempi järjestelmä helpottaisi ulosottomiehen työtä.

Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry toteaa, että ulosmittauksen kohteena olevien tulojen ja etuuksien yhdenvertainen kohtelu todennäköisesti lisäisi oikeudenmukaisuuden kokemuksia velallisilla sekä selkeyttäisi järjestelmää. Perintötoimistöjen näkökulmasta tilanne myös jonkin verran selkeytyisi. Kustannusten osalta Suomen Perimistöimistöjen Liitto toteaa, että sen jäsenyritykset kannattavat alan digitalisoitumista. Lyhyen aikavälin kustannukset nähdään sijoituksena pitkän aikavälin prosessikehitykseen. Digitalisoinnilla on mahdollista parantaa toiminnan luotettavuutta, ennustettavuutta, läpinäkyvyyttä ja kustannustehokkuutta.

Suomen Ulosottoylitarkastajat ja -tarkastajat ry:n mukaan uudistus voisi yksinkertaistaa ulosmittausmenettelyä ja tehdä siitä ymmärrettävämmän sekä edistää tasapuolisuutta. Uudistus edellyttää kuitenkin huolellista vaikutusten arviointia, ja kantaa voidaan ottaa kunnolla vasta sen jälkeen. Ulosottomiesten osalta uudistus aiheuttaisi lähinnä vähäisiä kustannuksia tarvittavan koulutuksen muodossa.

Takuusäätiö sr. toteaa, että yhtäältä ehdotuksen toteuttamisen myönteisinä vaikutuksina voidaan nähdä ulosmittauksen laskennan yksinkertaistuminen ja velallisten tasapuolinen kohtelu. Toisaalta on otettava huomioon, että ulosmittausmahdollisuus luo raameja luottokelpoisuuden arvioinnille. Heikoimmassa asemassa olevat ulosottovelalliset, joiden tulot ovat pääasiassa pienet ja muodostuvat etuuksista, tarvitsevat muita keinoja selviytyäkseen veloistaan.

Takuusäätiö toteaa, että ulosmittauksen kompensointi toimeentulotuella on ongelmallinen toimintamalli. Käytännössä osa pienituloisimpien ulosottovelallisten veloista maksetaan yhteiskunnan varoista. Jokaiselle pitää varmistaa kohtuullinen toimeentulo. Uudistamistyössä on hyvä laskea eri mallien kokonaiskustannukset. Velallisen näkökulmasta on toivottavaa, että hän pärjää mahdollisimman monessa tapauksessa ilman toimeentulotukea ulosmittauksesta huolimatta.

2.1.4.3 Kansalaispalaute

Yksittäinen kansalainen toteaa lausuntopalautteessaan, että asiassa tulisi pohtia, ketä varten ulosottoa selkeytetään. Lausunnonantaja katsoo, että esitetyt muutokset selkiyttävät toimintaa ohjaavia säännöksiä ja helpottavat lähinnä vain ulosottoviranomaisten työtä. Sosiaaliturvaedut kertyvät kansalaisille monien

elämän eri tilanteiden perusteella, eivätkä nämä mitenkään ole yhteneväisiä. Lausunnonantajan näkemyksen mukaan eri distinktiiviset kategoriat ovat tämän vuoksi sinänsä perusteltuja.

2.2 Tulojen ulosmittaus

2.2.1 Työryhmän ehdotus

Työryhmä ehdotti, että ulosmittauksen laskentasäännöt uudistettaisiin kokonaisuutena mietinnössä hahmotellun mallin mukaisesti. Ulosmittauksen laskentasäännöt olisivat ehdotuksen mukaan rakenteeltaan seuraavat:

Velallisen nettotuloista vähennetään suojaosuus ja vähentämisen jälkeen jäljelle jääneistä tuloista ulosmitataan

- 60 prosenttia niistä jäljelle jääneistä tuloista, jotka ovat enintään 1 000 euroa kuukaudessa
- 70 prosenttia niistä jäljelle jääneistä tuloista, jotka ovat yli 1 000 euroa ja enintään 3 000 euroa kuukaudessa
- 80 prosenttia niistä jäljelle jääneistä tuloista, jotka ovat yli 3 000 euroa kuukaudessa.

Työryhmä totesi, että edellä sanotut prosentti- ja euromäärät ovat esimerkkejä ja niitä tulee vielä tarkemmin arvioida jatkotyössä. Lisäksi työryhmä esitti kaksi vaihtoehtoista tapaa, miten elatuksen varassa oleva henkilö voitaisiin ottaa huomioon ulosmittauksen laskentasäännöissä. Vaihtoehdossa 1 kukin elatuksen varassa oleva henkilö korottaisi velallisen suojaosuuden määrää. Vaihtoehdossa 2 kukin elatuksen varassa oleva henkilö pienentäisi ulosmitattavaa summaa laskelman lopuksi. Työryhmän näkemyksen mukaan olisi perusteltua harkita, tulisiko velallisen elatuksen varassa olevina jatkossa ottaa huomioon ainoastaan lapset eli poistaa mahdollisuus puolison huomioon ottamiseen.

Ehdotettujen laskentasääntöjen yksityiskohdat on tarkoitus tarkentaa hankkeen seuraavassa vaiheessa tehtävän vaikutusarvioinnin pohjalta. Tarkempaa arviointia vaativia seikkoja ovat suojaosuuden euromäärä, elatuksen varassa olevien henkilöiden huomioon ottamisen tapa ja euromäärä sekä ulosmittausprosentit eri tulotasoilla. Ulosmittauksen laskentasääntöjä uudistettaessa tulee arvioida tarkemmin myös vapaakuukausia ja ulosmittauksen määrän rajoittamista sekä elatusapuvielkojen perintää koskevien säännösten muutostarpeet.

2.2.2 Yhteenveto lausuntopalautteesta

Lausuntopalaute tulojen ulosmittaukseen liittyen on vaihtelevaa. Moni lausunnonantaja kannattaa lähtökohtaisesti laskentasääntöjen uudelleenarviointia ja pyrkimystä tehdä laskentasäännöistä nykyistä ymmärrettävämmät ja kaikissa tulo-luokissa oikeudenmukaiset. Osa lausunnonantajista suhtautuu esitykseen varauksellisemmin. *Professori Tuula Linna* pitää ulosmittauksen laskentasääntöjen kokonaisuudistuksen taustalla olevia syitä riittämättöminä ja katsoo, että sääntelyä olisi parempi kehittää nykyisen järjestelmän pohjalta. Myös *Suomen Lakimiesliitto ry* esittää harkittavaksi, voisiko järjestelmää kehittää ja korjata ainoastaan tarpeellisilta osin, eikä korvaamalla nykyistä järjestelmää kokonaisuudessaan.

Osa lausunnonantajista pitää ehdotettuja laskentasääntöjä nykyistä yksinkertaisempina. *Suomen Kihlakunnanvoudit ry* sen sijaan katsoo, että ehdotetut laskentasäännöt ovat tosiasiasa nykyistä monimutkaisemmat. Osa lausunnonantajista toteaa, että ehdotettu laskentasääntöjen progressiivisuus vaikuttaa oikeudenmukaiselta ratkaisulta, mutta osa katsoo progression olevan liian jyrkkä kannustavuuden näkökulmasta tarkasteltuna. *Suomen Asianajaliiton* näkemyksen mukaan suojaosuuden ylittävistä tuloista tulisi aina ulosmitata samalla prosenttiosuudella.

Ulosottolaitos ja *Suomen Ulosottoylitarkastajat ja -tarkastajat ry* nostavat esiin sen, että ulosmittaussääntöjen soveltamisen tulisi olla mahdollisimman kaavamaisista, koska ulosottomiehet käsittelevät ulosotossa suuren velallismäärän ulosmittauksia. Järjestelmä edellyttää asioiden nopeaa ratkaisua, ja päätösten tulee olla mahdollisimman saman sisältöisiä riippumatta siitä, kuka asiaa käsittelee. Moni lausunnonantaja toteaa, että järjestelmän täytyy kuitenkin mahdollistaa myös velallisten erityisten olosuhteiden huomioon ottaminen esimerkiksi ulosmittauksen määrää rajoittamalla tai vapaakuukausia myöntämällä. Myös mahdollisuus omatoimiseen säästämiseen on syytä ottaa huomioon. *Suomen Lakimiesliitto ry* on huolissaan siitä, että voimakas pyrkimys eroon yksittäistapauksia koskevasta harkinnasta voi pahimmillaan heikentää niin velallisen suojaa kuin velkojien maksunsaannin.

Suojaosuuden tason osalta lausuntopalautteessa nousee esiin useita näkökulmia. Yhtäältä suojaosuutta ei ole perusteltua asettaa liian korkealle, jotta velkoja saadaan perittyä, eikä velallisille jouduta tarpeettomasti toteamaan varattomuusesteitä. Pienempi maksukertymä velalle tarkoittaa sitä, että ulosotossa ollaan pidempiä aikoja ja maksettavaksi tulee enemmän kuluja ja korkoja. Toisaalta jokaisella tulee olla oikeus ihmisarvoisen elämän edellyttämään toimeentuloon, ja suojaosuuden tulee turvata tämän oikeuden toteutumista ulosmittauksen aikana. Ulosmittauksen tulisi mahdollisimman harvoin johtaa siihen, että velallisella on tarve turvautua toimeentulotukeen. *Oikeusrekisterikeskus* nostaa tarpeen arvioida suojaosuuden

tasoa siitä näkökulmasta, olisiko korkeammalla suojaosuuden tasolla vaikutuksia yleiseen lainkuuliaisuuteen, jos yhä useamman henkilön sakko- ja muita varallisuusrangaistuksia ei saataisi perittyä ulosottomenettelyssä.

Lausunnonantajat korostavat tarvetta arvioida huolellisesti ehdotettavien muutosten vaikutuksia. Huomiota tulee kiinnittää muun muassa siihen, kannustavatko laskentasäännöt tulojen kasvattamiseen, sekä vaikutuksiin eri tuloluokkiin kuuluvien ja eri elämäntilanteissa olevien kannalta. Tärkeää on selvittää ja ottaa huomioon viime aikaisten ulosottokaaren muutosten, eli vapaakuukausien lisäämisen ja suojaosuuden korottamisen, vaikutukset. Huomiota tulee kiinnittää myös ulosmittauksen laskentaan liittyviin haasteisiin silloin, kun velallisella on tuloja useilta tulonmaksajilta.

Ulosottolaitos arvioi sille aiheutuvien tietojärjestelmäkustannusten määräksi noin 150 000–400 000 euroa. Muutoksesta aiheutuisi oletettavasti huomattavia tietojärjestelmäkustannuksia myös palkanlaskentaorganisaatioille. Lisäksi muutoksen arvioidaan aiheuttavan ulosottohenkilöstön sekä palkanlaskentaorganisaatioiden koulutuskuluja, postikuluja sekä lisääntynyttä asiakasneuvontaa ja viestintää.

2.2.3 Ehdotuksen kannatettavuus ja ehdotukseen liittyvät huomiot

2.2.3.1 Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (STM) pitää hyvänä pyrkimystä muuttaa ulosmittausta asiakkaan kannalta ymmärrettävämpään muotoon. Työryhmän työssä tavoiteltu keskimääräinen taso suojaosuudelle, joka paremmin ottaisi huomioon asiakkaan tosiasialliset menot, on kannatettava ja vähentää asiakkaiden tarvetta turvautua toimeentulotukeen ulosmittauksen vuoksi. Kaikilta osin tätä ei jatkossakaan voida eikä ole tarkoituksenmukaistakaan välttää.

Kansaneläkelaitos (Kela) tuo esiin sen, että muutoksen jatkovalmistelussa on syytä kiinnittää huomiota ulosoton laskentasääntöjen lisäksi elatusapuvelkojen perintää koskevien säännösten mahdollisiin muutostarpeisiin. Nykyisen ulosottokaaren mukaisesti säännönmukaista suurempi määrä saadaan ulosmitata, jos se on tarpeen palkan maksukautta vastaavan elatusapumäärän suorittamiseksi. Lisäksi nykyisen sääntelyn puitteissa voidaan kansaneläkelain mukainen etuus ulosmitata lapselle maksettavan elatusavun tai siihen rinnastettavan vahingonkorvauksen perimiseksi.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit katsovat, että ulosotto ja toimeentulotuki tulisi ehdottomasti yhteensovittaa siten, ettei ulosotto aiheuttaisi toimeentulotuen tarvetta. Toimeentulotuki on viimesijainen etuus. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien mukaan ulosotto on usein syy pitkäkestoiseen toimeentulotuen tarpeeseen. Jos ulosotto aiheuttaa toimeentulotuen tarpeen, käytännössä yhteiskunnan varoilla maksetaan velkoja. Tämä ei voi olla tarkoitus. Ulosoton vuoksi toimeentulotukeen turvautumiseen pakottaminen aiheuttaa jo valmiiksi raskaassa asemassa oleville velallisille vaikeutta ja nöyryytystä. Tämä on omiaan entisestään heikentämään näiden velallisten toimintakykyä ja paluuta yhteiskuntaan.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL toteaa, että ulosmittauksen uudistaminen on aiheellista esimerkiksi tilanteissa, joissa ulosmittausta kompensoivat sosiaaliturvaetuudet voivat johtaa siihen, että kokopäivätyötä tekeväälle jää vähemmän tuloja kuin osa-aikatyötä tekeväälle. THL viittaa lausunnossaan vuoden 2023 alusta voimaan tulleeseen suojaosuuden tasokorotukseen ja toteaa, että toimeentulotuen saajien määrä on laskenut vuosina 2022 ja 2023. Tarkemmat arviot määrän laskun syistä kuitenkin puuttuvat. THL huomauttaa, että vaikka ostovoima ei ole edellisestä vuodesta parantunut, on työryhmä mietinnössään arvioinut, että suojaosuuden määrä voisi jatkossa laskea 787 euroon kuukaudessa.

Ulosottolaitos toteaa, että mietintöön sisältyvä ehdotus on progressiivinen ja helposti ymmärrettävä. Ehdotettu malli on hallituksen linjauksen mukainen ja progressiivisuus vaikuttaa oikeudenmukaiselta sekä hyväksyttävältä ratkaisulta. Ulosottolaitoksen mukaan ulosmittauksen laskentasääntöjen tulisi olla sellaisia, että ulosmittaus kovenee tulojen kasvaessa ja niiden soveltaminen on mahdollisimman kaavamaisista. Ulosoton toimitusmies käsittelee ulosotossa suuren velallismäärän ulosmittauksia. Järjestelmä edellyttää asioiden nopeaa ratkaisua ja päätösten tulee olla mahdollisimman samansisältöisiä riippumatta siitä, kuka asiaa käsittelee. Kaavamaiset ulosmittauksen laskentasäännöt edistävät velallisten yhdenvertaista kohtelua. Laskentasääntöjen on myös mahdollistettava se, että ulosoton toimitusmies voi huomioida velallisen erityiset olosuhteet esimerkiksi ulosmittauksen rajoituksena.

Ulosottolaitos toteaa, että ulosmitattavan määrän tulee turvata velkojien oikeus maksunsaantiin ja samalla mahdollistaa velalliselle välttämättömät elinkustannukset huomioimalla hänen elatuksensa varassa olevat henkilöt, kuten alaikäiset lapset. Yhteiskunnan ja yksilöiden etu on se, että vain ne velalliset, joiden taloudellinen asema ei tosiasiallisesti mahdollista velkojen maksua, todetaan ulosotossa varattomiksi. Ulosoton suojaosuutta ei ole perusteltua asettaa liian korkealle, jotta velkoja saadaan perittyä eikä velalliselle jouduta toteamaan varattomuusesteitä. Ulosoton toteamat varattomuusesteet tuovat velalliselle maksuhäiriömerkintöjä

ja hankaloittavat esimerkiksi vuokra-asunnon saamista. Maksamatta jääneet velat lisäävät luotonantajien luottotappioita ja voivat johtaa luotonannon kiristymiseen, joka voisi vaikuttaa laajasti kansalaisiin. Toisaalta liian alhainen suojaosuus ja velallisen käyttöön jäävä riittämätön raha elinkustannusten kattamiseen johtaa siihen, että velallisen toimeentulo maksetaan lopulta yhteiskunnan varoista. Suojaosuuksia täydentää ulosoton vapaakuukausijärjestelmä, joka lisää ulosmittauksen ulkopuolelle jäävää tuloa.

Vanhusasiavaltuutettu pitää tärkeänä lähtökohtana sitä, että tavoitteena on rakentaa ulosmittausjärjestelmä, jossa ulosmittauksen määrä on kaikissa tulo-ryhmissä oikeudenmukaisessa suhteessa tulojen määrään. Suojaosuuden määrän on oltava sellainen, että se ottaa huomioon välttämättömät menot sekä turvaa riittävän toimeentulon ja ihmisarvoisen elämän ikääntyneille.

2.2.3.2 Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat

Akava ry pitää tärkeänä, että ennen johtopäätösten tekemistä arvioidaan huolellisesti ehdotusten vaikutukset erityisesti suojaosuuden, elatuksen varassa olevien henkilöiden huomioon ottamisen tavan ja ulosmittausprosenttien osalta. Vaihtoehtoja tulee arvioida erityisesti siitä näkökulmasta, kannustavatko ne ulosotovelallista tulojen kasvattamiseen.

Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry toteaa, että ulosmittauksen kiristäminen nykyiseen tapaan tulojen kasvaessa on edelleen kannatettavaa. Yhdistys toteaa, että ikääntyneiden suomalaisten kannalta esitetty porrastus (mietinnön sivulla 56) on ajatuksellisesti oikein rakennettu. Vain 10 prosenttia suomalaisista saa eläkettä bruttona yli 3 000 euroa kuukaudessa. Vuonna 2022 yhdellä kolmasosalla eläkkeen saajista eläke oli yli 2 000 euroa kuukaudessa. Kahdella kolmasosalla bruttoeläke oli alle 2 000 euroa kuukaudessa. Alle 1 250 euron kuukausittaisia bruttoeläkkeitä sai 32,6 prosenttia naisista ja 24 prosenttia miehistä. Vanhuuseläkeläisillä ja työkyvyttömyyseläkeläisillä ei ole mahdollisuutta kasvattaa tulotasoaan laajamittaisessa määrin töitä tekemällä. Ikääntyneiden näkökulmasta kannustavuus asettuu ehdotuksessa oikein.

Finanssiala ry lähtökohtaisesti kannattaa esitystä.

Kuluttajaliitto ry kannattaa lähtökohtaisesti laskentasääntöjen uudelleenarviointia ja sellaisia ratkaisuja, jotka ovat oikeudenmukaisia ja kohtuullisia ja huomioivat erityisesti pieni- ja keskituloisten sekä lasten edun. Kuluttajaliitto toteaa, että nykyisiin laskentasääntöihin sisältyy sisäisiä ristiriitoja esimerkiksi siinä, miten elatuksen varassa olevat henkilöt vaikuttavat ulosmittaukseen eri tuloluokissa.

Kuluttajaliitto painottaa, että ennen uudistamistyön etenemistä on tehtävä huolelliset vaikutusarvioinnit ja selvitettävä, mitä muutokset tarkoittavat eri tulo-luokkien sekä erilaisten elämäntilanteiden näkökulmasta. Erityisesti vaikutukset kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin tulee arvioida tarkasti. Ihmisten elämäntilanteet ja tarpeet poikkeavat paljon toisistaan, ja tämä tulee pystyä ottamaan huomioon. Kaikilla ei ole samanlaisia mahdollisuuksia tulojen hankkimiseen, ja esimerkiksi lapsiperheköyhyyden vaikutukset ovat kauaskantoiset. Tapauskohtaiselle harkinnalle tulee jättää tilaa.

Kuluttajaliitto toteaa, että pienempi maksukertymä velalle tarkoittaa, että ulosotossa ollaan pidempiä aikoja ja maksettavaksi tulee enemmän kuluja ja korkoja. Samaan aikaan suurempi käyttöön jäävä rahaosuus taas helpottaa päivittäisestä arjesta selviytymistä ja voi ehkäistä esimerkiksi toimeentulotuen varaan joutumista. Näidenkin seikkojen välille on löydettävä kohtuullinen tasapaino. Jokaisella tulee olla oikeus ihmisarvoisen elämän edellyttämään toimeentuloon. Kuluttajaliitto muistuttaa, että taloustilanne on kiristynyt, elinkustannukset ovat nousseet, ja samaan aikaan sosiaaliturvaan on kaavailtu muutoksia sekä heikennyksiä. Nämä tulee ottaa huomioon ulosottojärjestelmää uudistettaessa. Myös viime aikoina tehtyjen muutosten, eli suojaosuuden korottamisen ja vapaakuukausien lisäämisen, vaikutukset on tärkeää selvittää ja ottaa huomioon.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry korostaa, että ennen lopullisia päätöksiä pitää tehdä tarkat arviot, miten esitetyt erilaiset mallit vaikuttavat pienituloisiin. Jatkokehitystä tulee tehdä tutkitun tiedon pohjalta. PAM pitää erityisen huolestuttavana sitä, että käytetyissä laskentasaäntöesimerkeissä on nostettu esiin elatuksen varassa oleviin lapsiin liittyvät etuudet, kuten lapsilisä ja elatustuki. Pohdinnassa on ollut myös puolison poistaminen elatuksen varassa olevien joukosta. Tällä voi olla dramaattisia vaikutuksia pienituloisten toimeentuloon, jos puoliso poistetaan elatuksen varassa olevien joukosta ja samalla lasten kohdalla huomioitaisiin heihin liittyvät tuet.

PAM toteaa, että on erityisen vaikeaa hahmottaa esitetyistä vaihtoehdoista, mitkä niistä hyödyttäisivät eniten pienituloisia. Tarvitaan edelleen kattavampaa tutkimustietoa ihmisten ylivelkaantumisen syistä, jotta ulosmittausjärjestelmän ja sen laskentasaäntöjen uudistamistarpeet voidaan ymmärtää velallisten näkökulmasta. PAM arvioi, että suojaosuuden korottaminen vuoden 2023 alusta lukien on kannustanut ihmisiä töihin, ja pienituloiset ovat pitäneet sitä erityisen hyvänä asiana. Vielä ei ole kuitenkaan tutkimustietoa, miten tämä on vaikuttanut ihmisten pitkäaikaiseen käyttäytymiseen, talouteen ja velkojen maksuun. PAM katsoo, että ensin pitäisi arvioida suojaosuuden tasokorotuksen vaikutukset ja sen jälkeen ulosottojärjestelmän ja sen laskentasaäntöjen uudistamissuuntaa.

Pelastakaa Lapset ry katsoo, että laskentasääntöjen uudistaminen on aiheellista, jotta perheiden erilaiset tilanteet ja työolosuhteet (esim. osa-aikatyön ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen tilanteet ja monimuotoiset perhetilanteet) voidaan huomioida. Pelastakaa Lapset kuitenkin korostaa, että ennen uudistamistyötä on tehtävä riittävät vaikutusarviointit. Pelastakaa Lapset ry pitää suojaosuuden väli-aikaista korottamista vuodelle 2023 tarpeellisena muutoksena pienituloisille perheille haastavassa taloustilanteessa. Korotuksen jatkamista on arvioitava ja selvitetävä, vähensikö korotus toimeentulotuen tarvetta ja lisäksi se esimerkiksi työllistymistä ja näin paransi perheiden toimeentuloa. Myös taloudellinen tilanne ja inflaation jatkuminen haastavana tulee ottaa huomioon suojaosuuden tasoa arvioitaessa.

Professori Tuula Linna toteaa suhtautuvansa varauksellisesti esitettyyn malliin, jossa suojaosuuden ylittävistä tulon määrästä ulosmitattaisiin 60–80 prosenttia. Näin jyrkkä lisätulojen ulosmittaus passivoi velallisen eikä kannusta lisätulojen hankkimiseen. Yksinomaan se, että lakiin kirjattu ulosmittausmäärän laskenta on vaikeaselkoinen, ei ole riittävä syy uudistaa muutoin hyvin toiminutta järjestelmää. Velalliset ja myös tarvittaessa työnantajat saavat netistä löytyvän laskurin avulla helposti selville ulosmittauksen määrän. Yksin se, että ulosmittausta on vaikea helpottaa suojaosuutta muuttamalla, ei ole riittävä peruste ottaa riskejä palkan ulosmittauksessa esimerkiksi niin, että huomattava osa kansalaisista jää ulosotto-kelpoisuuden ulkopuolelle ja kohtaa vaikeuksia esimerkiksi luotonsaannin osalta taikka niin, että ulosmittaukseen tulee portaita (1 000 ja 3 000 euroa ehdotetussa mallissa). Palkan ulosmittausta on mahdollista helpottaa muuttamalla ulosotto-kaaren 4 luvun 49 §:ää.

Linna ei kannata automaattisten vapaakuukausien korvaamista suojaosuuden nostamisella, koska se johtaa suuren määrän velallisia putoamiseen ulosoton ulkopuolelle. Jos velallinen ei halua esimerkiksi korkean viivästyskoron tilanteessa vapaakuukausia ja ulosoton keston pitkittymistä, vapaakuukausista voi aina kieltäytyä. On hyvä muistaa, että monet velkojaryhmät ovat heikossa asemassa, kuten elatusapua saavat lapset, rikoksen uhrin ja erilaisia muita korvauksia velkovat kansalaiset, samoin saataviaan perivät pienyrittäjät. Vapaakuukausijärjestelmä on osoittautunut erinomaiseksi keinoksi helpottaa ulosottovelallisten toimeentuloa ulosoton aikana. Järjestelmää on varmaan mahdollista edelleen kehittää, mutta automaattisistakaan vapaakuukausista ei tule luopua.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia toteaa vapaakuukausiin liittyen, että ulosottovelallisilla on harvoin mahdollisuutta varautua säästämällä yllättäviin arjen menoihin. Mikäli vapaakuukausien määrää vähennettäisiin, on tarpeellista huolehtia siitä, että turvataan riittävä toimeentulo paitsi

välttämättömiin elinkustannuksiin, myös yllättäviin henkilökohtaisiin menoihin. Lisäksi on tärkeää ottaa huomioon elämäntilanteiden erilaisuus ja mahdollisuudet toimia. Esimerkiksi omatoiminen vapaakuukausien hakeminen edellyttää tietoisuutta vapaakuukausista sekä riittävää fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä niiden hakemiseksi. Automaattiset vapaakuukaudet turvaisivat kaikille ulosottovelallisille mahdollisuuden ennakoivasti suunnitella talouttaan.

STTK ry pitää tärkeänä, että ulosmittauksen laskentasääntöjä koskevat vaikutusarvioinnit selvitetään huolellisesti ennen, kuin asiassa tehdään linjauksia.

Suomen Asianajajaliitto kannattaa uudistusta varauksin, koska ulosottomenettelyn tarkoituksena lähtökohtaisesti tulisi olla velkojen tehokas perintä ilman muita tavoitteita. Asianajajaliitto toteaa, että sen näkemyksen mukaan tulisi suhtautua varovaisesti uudistukseen, jonka johdosta eri tulotasoilla sovellettaisiin eri ulosotto prosentteja. Asianajajaliitto katsoo, että suojaosuuden ylittäviltä osin tulisi ulosmitata samoilla prosenteilla kaikkien velallisten osalta myös niin velallisten kuin velkojienkin yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Asianajajaliiton mukaan ehdotettu uudistus saattaisi asettaa erityisesti velkojat keskenään erilaiseen asemaan riippuen siitä, minkälaiset tulot ulosmittauksen kohteena olevalla velallisella kussakin tapauksessa on.

Asianajajaliitto toteaa, että käytännössä olisi vaikeata arvioida tulot ja perintäprosentit oikein. Esimerkiksi yksinyrittäjien tulot vaihtelevat työtilanteen ja sesongin mukaan paljonkin, ja yritystoiminnan kulut on pystyttävä jaksottamaan oikein. Asianajajaliitto toteaa olevan vaikeasti arvioitavissa, tulisiko käyttää suurempaa tai pienempää suojaosuutta ja vastaavasti ulosmitata ylimenevistä tuloista ankarammin tai lievemmin. Lähtökohtana tulee Asianajajaliiton näkemyksen mukaan olla se, että kohtuullisen, keskimääräisen toimeentulotasotarpeen ylittäviltä osin ulosmitataan muu ulosmittattava omaisuus tasapuolisesti ja yhdenvertaisuutta kunnioittaen. Asianajajaliitto arvioi lisäksi, että nykyinen järjestelmä automaattisesti määräytyvillä vapaakuukausilla on kohtuullinen ja tehokkaampi, kuin siirtyminen järjestelmään, jossa vapaakuukaudet myönnettäisiin tapauskohtaisesti velallisen pyynnöstä.

Suomen Kihlakunnanvoudit ry toteaa, että useaan eri portaaseen jakaantuissa laskentasäännöissä on heikkoutensa. Nykyään verrattain yleistä on, että tulot koostuvat useasta eri lähteestä. Tällöin portaittain etenevä laskenta on haastavaa, koska oikean määrän laskeminen edellyttäisi tietoa muualta saadun tulon määrästä.

Suomen Kihlakunnanvoudit katsoo, että uudistus toisi kaikki velalliset monimutkaisemman progressiivisen laskennan piiriin verrattuna nykytilaan, jossa keskituloisilta ulosmitataan yksi kolmasosa nettotulosta. Vaikka ehdotetut laskentäsäännöt ovat mahdollisesti hieman yksinkertaisempia säädösten tasolla, johtavat ne pitkähköihin laskutoimituksiin ja siten tosiasiasa laskentamallit merkitsevät nykyistä monimutkaisempaa pidätysmäärän laskentaa varsinkin keskituloisten osalta. Suomen Kihlakunnanvoudit katsoo, että prosenttiosuuksiin perustuva laskentamalli on käytännössä selkeä ja yksinkertainen.

Mikäli pidätysmäärän progressiivisuutta lisätään esitetyn mallin mukaisesti, tulee huolehtia siitä, että järjestelmä säilyy selkeänä ja sovellettavissa olevana myös niiden henkilöiden osalta, joilla on useita tulonmaksajia. Mahdollisesti tämä edellyttäisi, että 1/3-ulosmittauksen kaltaista sääntöä sovellettaisiin muun kuin määräajoin maksettavan palkan lisäksi myös säännöllisesti maksettaviin lisätuloihin, joista progressiivista pidätystä ei pystytä laskemaan.

Suomen Kihlakunnanvoudit ry toteaa, että tulojen ulosmittausjärjestelmään ja tuloista ulosmitattavaan määrään liittyy useita eri näkökulmia, joiden yhteensovittaminen edellyttää riittävää tietopohjaa sekä huolellista vaikutusarviointia. Esimerkiksi vuodelle 2023 tehdyn suojaosuuden väliaikaisen korotuksen vaikutukset tulee selvittää.

Suomen Lakimiesliitto ry katsoo, että muutosta ei tule tehdä liikaa järjestelmä ja sen yksinkertaistaminen edellä, vaan käsillä oleva muutos tulee tehdä arvioiden järjestelmän nykytila huolellisesti jatkaen nyt tehtyä työryhmän työtä. Velallisten yksilöllinen asema tulee pystyä ottamaan huomioon sosiaalietuuksien ja palkan ulosmittauksessa ehdotettua paremmin myös tulevaisuudessa. Nyt ehdotettu kaavamaistaminen ja voimakas pyrkimys eroon yksittäistapauksia koskevasta harkinnasta voi pahimmillaan heikentää niin velallisen suojaa kuin velkojien maksunsaannin. Suomen Lakimiesliitto katsoo, että jatkovalmistelun aikana on olennaista pohtia, voisiko järjestelmää kehittää ja korjata ainoastaan tarpeellisilta osin, eikä korvaamalla nykyistä järjestelmää kokonaisuudessaan. Lisäksi uudistuksessa tulisi pyrkiä sellaisiin ratkaisuihin, ettei ulosmittauksessa päädytä velallisten osalta epäoikeudenmukaisiin tilanteisiin. Kokonaisarvioinnissa pohdittavaksi on myös hyvä ottaa esimerkiksi Ulosottolaitoksen työnjakoon liittyvät teemat. Tässä tarkastelussa on huomioitava erityisesti muutokset Ulosottolaitoksen resurssitarpeisiin etenkin henkilöstö- ja tietojärjestelmäresurssien osalta tehtävässä taloudellisten vaikutusten arvioinnissa.

Suomen Lakimiesliitto kannustaa uudistuksen jatkovalmistelussa tehtävään kattavampaan vaikutusarvioon. Arviointia tulee tehdä edellä mainittujen teemojen lisäksi myös esimerkiksi muutosten tosiasiallisista vaikutuksista ulosottovelallisten asemaan. Jo nyt on havaittavissa ulosoton ankaroitumista. Samaan aikaan kotitalouksien velka on kasvanut viime vuosikymmeninä suhteessa niiden käytettävissä oleviin tuloihin. Tätä ei lausunnonantajan näkemyksen mukaan voi pitää toivottuna kehityksenä tavoiteltaessa toimivaa, mutta samalla oikeudenmukaista, kannustavaa ja luottamusta herättävää järjestelmää.

Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry (SPL) toteaa, että ehdotuksen kannatettavuus liittyy vahvasti ehdotuksen vaikutuksiin. SPL:llä ei ole käytössään vaikutusten arviointia aiheesta, joten yksiselitteistä vastausta kannatettavuuteen on hankala muodostaa. Jos uudistukset tuovat parannuksia velkojen hoitamisen aktiivisuuteen, velallisten yhdenvertaisuuden toteutumiseen sekä velkojien suojaan, ne ovat kannatettavia.

Suomen Ulosottoylitarkastajat ja -tarkastajat ry pitää esitettyjä perusteluja ulosmittausjärjestelmän kehittämiseksi hyväksyttävänä. Laskentasääntöjä on aiheellista uudelleenarvioida, ja tulojen ulosmittausjärjestelmän yksinkertaistaminen on kannatettavaa. Uudistuksessa tulisi ottaa huomioon se, että ulosmittausjärjestelmä kannustaa velallisia työntekoon ja lisätulojen hankkimiseen. Liian suuri lisätulojen ulosmittaus passivoi velallisia. Liian korkea suojaosuus puolestaan kasvattaa varattomien (luottokelvottomien) määrää. Lisäksi olisi huomioitava oikeusturvan toteutuminen velkojien näkökulmasta ja velallisten yhdenvertaisuus. Kansalaisten kokemus ulosottojärjestelmän oikeudenmukaisuudesta on myös tärkeä asia. Säännösten soveltamisen tulisi olla mahdollista kaavamaisesti ulosmittausten suuren määrän vuoksi. Uudistuksessa olisi hyvä huomioida heikoimmassa asemassa olevat, jotka eivät osaa hakea apua, esimerkiksi pienituloiset vanhuksat, jotka joutuvat tinkimään ulosoton jälkeen välttämättömistä elinkustannuksistaan (lääkkeet ja ruoka). Vuodelle 2023 tehtiin ulosotto-kaareen merkittävät suojaosuutta ja vapaakuukausia koskevat uudistukset. Näiden uudistusten vaikutukset olisi hyvä selvittää.

Takuusäätiö sr. toteaa, että ulosmittauksen laskentasääntöjen uudistaminen edellyttää huolellista ja kattavaa vaikutusten arviointia. Uudistuksen pitää olla kestävä ja kohtuullinen niin velallisten, velkojien kuin yhteiskunnankin näkökulmasta. Velalliselle tulee jäädä ulosmittauksesta huolimatta riittävästi tuloa selviytyä asumisen ja elämisen välttämättömistä menoista. Erityisesti lapsiperheiden toimeentuloon on kiinnitettävä huomiota. Toivottavaa on, ettei ulosmittaus vähennä, vaan pikemmin kannustaa velallista työntekoon tai lisätulojen ansaintaan. Samalla on tarve säilyttää toimiva pakkoperintäjärjestelmä, koska se vaikuttaa luottomarkkinoihin.

Takuusäätiö pitää tärkeänä, että vuonna 2023 tehdyn suojaosuuden tasokorotuksen vaikutuksia arvioidaan muun muassa siitä näkökulmasta, onko korottaminen parantanut työllistymistä ja toimeentuloa, vähentänyt toimeentulotuen tarvetta tai vaikuttanut kuluttajaluottojen hintaan tai saatavuuteen.

Takuusäätiö nostaa lausunnossaan esiin myös sen, että yksi ulottuvuus talousosaamisen edistämisessä on säästäminen. Jokaisella tulisi olla mahdollisuus varautua arjen yllättäviin menoihin tai hankintoihin keräämällä itselleen pientä puskuria säästötilille. Myös tämä näkökulma olisi hyvä ottaa huomioon ulosmittausjärjestelmää uudistettaessa.

Työn ja talouden tutkimus LABORE arvioi, että on perusteltua selkeyttää maksuprofiilia nykyisestä työryhmän esittämän vaihtoehdon 1 mukaisesti. Labore kuitenkin huomauttaa, että tulojen ulosmittauksen profiilista (progressiivisuudesta) ei voi esityksen perusteella sanoa mitään varmaa. Lisäksi tiedossa ei ole, kuinka työn tarjonnan joustot eroavat eri tulotasoilla, ja mikä tärkeintä, tiedossa ei ole, kuinka muutokset voivat vaikuttaa pienituloisten lainakustannuksiin tai lainan saantiin.

Työttömien Keskusjärjestö ry katsoo, että esitetty ratkaisu on nykyjärjestelmää aavistuksen selkeämpi kaksine taitekohtineen. Vielä selkeämpi matemaattinen malli suojaosan jälkeisille perinnäntasoille olisi kaareva matemaattinen yhtälö, jossa ei olisi ylimääräisiä taitekohtia.

Työttömien Keskusjärjestö toteaa, että voi perustellusti olla eri mieltä siitä, ettei suojaosuutta kannata säätää niin korkealle tasolle, ettei kenelläkään olisi tarvetta ulosmittauksen vuoksi turvautua toimeentulotukeen (mietinnössä sivu 52). Lausunnonantaja kummeksuu sitä, että viimesijaisella toimeentulotuella maksetaan ulosottovelkoja ja yksilön taloudenhoitoon liittyvä ongelma muutetaan näin yhteiskunnan maksettavaksi tavalla, josta velan myöntäjä hyötyy. Työttömien Keskusjärjestö kysyy, miksi veronmaksajan tulee turvata sekä velanantajan riskiä että velanottajan riskiä.

Lisäksi Työttömien Keskusjärjestö toteaa, että laskentasäännöissä tulee ehdottomasti ottaa huomioon elätettävät ja erityishuomiota tulee kohdistaa alaikäisiin. Tietty määrä vapaakuukausia tulisi olla otettavissa käyttöön ilman vaativaa byrokraattista hakuprosessia, jotta muuttuvissa elämäntilanteissa pikaisen puskurin saaminen ilman esimerkiksi lähipiirille velkaantumista ja ongelman laajenemista sosiaaliseen ympäristöön. Taloudellisen puskurin mahdollisuus yllättäviin menoihin voidaan turvata myös muulla keinoin.

2.2.3.3 Kansalaispalaute

Yksittäinen kansalainen toteaa lausuntopalautteessaan, että tulo- ja verolainsäätömittauksen kategoria tulee säilyttää.

2.2.4 Ehdotuksen toteuttamisen vaikutukset ja kustannukset

2.2.4.1 Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset

Oikeusrekisterikeskus katsoo, että ulosmittauksen laskentasääntöjä uudistettaessa tulisi asian jatkovalmistelussa arvioida muun muassa sitä, mitä vaikutuksia korkeammalla suojaosuuden tasolla olisi rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän yleiseen luotettavuuteen. Vaikutusarviossa tulisi kiinnittää huomiota siihen, kuinka suuri osa velallisista jäisi korkeammalla suojaosuuden tasolla kokonaan ulosmittauksen ulkopuolelle ja mitä vaikutuksia sillä olisi yleisemmin lainkuuliaisuuteen, jos yhä useamman henkilön sakko- ja muita varallisuusrangaistuksia ei saada perittyä ulosottomenettelyssä.

Ulosottolaitos toteaa, että ulosotossa peritystä rahamäärästä (1,26 miljardia euroa vuonna 2022) noin 40 % menee valtiolle esimerkiksi maksamatta jääneisiin veroihin tai muihin julkisoikeudellisiin maksuihin. Valtiolla on siten huomattava fisikaalinen intressi Ulosottolaitoksen toiminnassa. Ulosottolaitos arvioi, että palkanlaskentaorganisaatioille muutoksesta aiheutuisi huomattavia kustannuksia, koska järjestelmien laskentasäännöt tulisi uudistaa. Ulosoton tietojärjestelmässä muutoksia tehtäisiin muun muassa asiakirjoihin ja käyttöliittymään. Ulosoton sähköisen asioinnin maksukieltolaskuria tulisi myös muuttaa. Arvio muutoksesta aiheutuvista ICT-kustannuksista on 150 000–400 000 euroa. Lisäksi muutoksesta aiheutuisi ulosottohenkilöstön sekä palkanlaskentaorganisaatioiden koulutuskuluja, postikuluja, lisääntyntä asiakasneuvontaa ja viestintää.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL toteaa, että keskeisiä vaikutusarvioinnin kohteita ovat suojaosuuden määrä, elatuksen varassa olevien henkilöiden huomioon ottamisen tapa ja euromäärä sekä ulosmittausprosentit eri tulotasoilla. Mietinnön mukaan asumistuki, toimeentulotuki ja verotus tasaavat henkilön käyttöön jäävien tulojen määrää eri ulosottotilanteissa. THL huomauttaa, että tarkempia vaikutusarviointeja tehtäessä tilanne näiden tukien ja etuuksien osalta on voinut muuttua. Etuuksiin mahdollisesti tehdyt heikennykset tai indeksijäädetykset vaikuttavat niiden kompensointikykyyn. On siis simuloitava laskentasääntöjen vaikutuksia muihin etuuksiin ja työnteon kannustavuuteen.

2.2.4.2 Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat

Finanssiala ry toteaa, ettei kustannusten suuruusluokka ole vielä tiedossa.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry toteaa, että työryhmän esittämillä erilaisilla malleilla ja laskentasäännöillä on erilaisia seurauksia. Velallisten tilanteet voivat vaihdella nopeasti ja niin myös heidän saamansa tukimuodot. PAM katsoo, että työryhmän pitäisi jatkossa ottaa paremmin huomioon työnteon kannustimet. Työntekoon pitäisi kannustaa kaikissa olosuhteissa.

PAM toteaa, että on vaikeaa arvioida ehdotettujen muutosten taloudellisia vaikutuksia, varsinkaan tietojärjestelmäkustannuksia. PAM nostaa esiin tulorekisterin hyödyntämispotentiaalin myös ulosottooperinnässä. Tulorekisteriä käyttämällä työnantajan osallistuminen ulosmittausprosessiin voisi jäädä pois ja ulosottoon liittyvältä stigmalta voitaisiin välttyä. Tulorekisteriä hyödyntämällä järjestelmää voitaisiin yksinkertaistaa ja automatisoida.

Pelastakaa Lapset ry toteaa, että vaikutusarvioinnit on tehtävä tarkoin ja huomioitava myös lapsivaikutukset, jotta laskentasäännöt eivät heikennä perheiden toimeentuloa. Elatuksenvaraisten henkilöiden huomioon ottamisen tapa ja euromäärät on tarkasteltava myös monimuotoisissa perhetilanteissa. On myös tarkoin selvitettävä ja harkittava, ovatko lapsiin kohdentuvat etuudet (esim. lapsilisä ja elatustuki) ulosmitattavuuden piirissä, koska nämä turvaavat ensisijaisesti lapsen oikeutta riittävään toimeentuloon ja elintasoon. Lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien ei tulisi vaarantua perheen taloudellisesta tilanteesta johtuen, vaan sosiaaliturvan tulisi toimia lapsen tukena juuri näissä vaikeissa tilanteissa.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että uudistuksen vaikutukset tulisi arvioida tarkemmin jatkoselvittelyn yhteydessä. Asiassa on tärkeitä tasa-arvo-, oikeus- turva- ja kannustavuusnäkökohtia, joiden yhteensovittaminen tehokkaaseen ulosottomenettelyyn on tärkeää. Kustannuksia on selvitettävä ja arvioitava jatkokäsittelyvaiheessa.

Suomen Kihlakunnanvoudit ry toteaa, että velallisten osalta odotettavissa on sekä ulosmitattavan määrän laskuja että nousuja. Ulosmitattavan määrän noustessa yksittäisen velallisen kokemus uudistuksesta on negatiivinen, ja näin ollen uudistuksen perusteluihin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Uudistuksen toteuttaminen vaatisi huomattavaa panostusta koulutukseen ja lisäksi voimaantulohetkellä huomattavasti työmäärää ulosotossa kaikkien maksukieltojen mennessä uusiksi. Tämä tarkoittaisi teknisen suoritteen lisäksi huomattavaa neuvontatarvetta. Vastavasti palkanmaksajille uudistus aiheuttaisi lyhyellä aikavälillä huomattavaa lisätyötä

ja kustannuksia. Aluksi tilityksissä olisi oletettavasti virheitä, mikä työllistäisi ulosottoa. Lausunnonantaja painottaa, että Ulosottolaitoksen resurssien riittävydestä on tärkeää huolehtia uudistuksen toteutuessa.

Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry toteaa, että asiaa olisi hyvä arvioida pidemmällä ajanjaksolla. Kustannuksia syntyy varsinkin Ulosottolaitokselle, jos tapa toimia muuttuu. Yhdistys toteaa yleisesti, että riittävän varhaisessa vaiheessa aloitettu yhteistyö eri sidosryhmien kesken luo tietojärjestelmäkehitykselle onnistumisen mahdollisuuksia.

Suomen Ulosottoylitarkastajat ja -tarkastajat ry katsoo, että uudistus voisi yksinkertaistaa ulosmittausmenettelyä ja olla tasapuolisempi ulosoton asianosaisten näkökulmasta. Uudistus edellyttää kuitenkin huolellista valmistelua ja vaikutusten arviointia. Kantaa voidaan ottaa kunnolla vasta sen jälkeen. Kustannuksia aiheutuu vähäisessä määrin ainakin ulosottomiesten kouluttamisesta.

Takuusäätiö sr. toteaa, että uudistuksen lopullinen sisältö määrittää vaikutukset. Suojaosuuden määrällä on iso merkitys monessa mielessä.

2.2.5 Yksityiskohtaisemmat kysymykset tulojen ulosmittaukseen liittyen

2.2.5.1 Suojaosuuden taso ja ulosmittauksen ankaruus

Lausunnonantajilta tiedusteltiin, kumpaa kahdesta vaihtoehdosta he pitävät parempana: vaihtoehtoa 1, jossa ulosmittaus aloitetaan korkeammalta tulotasolta (suurempi suojaosuus) ja suojaosuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan ankarammin, vai vaihtoehtoa 2, jossa ulosmittaus aloitetaan matalammalta tulotasolta (pienempi suojaosuus) ja suojaosuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan lievemmin. Kahdeksan lausunnonantajaa vastasi sanottuun kysymykseen, ja heistä viisi piti parempana vaihtoehtoa 1.

2.2.5.1.1 Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit pitävät parempana vaihtoehtoa 1, jossa ulosmittaus aloitetaan korkeammalta tulotasolta ja suojaosuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan ankarammin.

Ulosottolaitos pitää parempana vaihtoehtoa 2, jossa ulosmittaus aloitetaan matalammalta tulotasolta ja suojaosuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan lievemmin. Ulosottolaitos toteaa, että yhteiskunnan ja yksilöiden etu on se, että vain

ne velalliset, joiden taloudellinen asema ei tosiasiasa mahdollista velkojen maksua, todetaan ulosotossa varattomiksi. Suojaosuutta ei ole perusteltua asettaa liian korkealle, jotta velkoja saadaan perittyä ja jotta velallisille ei jouduta toteamaan tarpeettomasti varattomuusesteitä. Maksamatta jääneet velat lisäävät luotonantajien luottotappioita ja voivat johtaa luotonannon kiristymiseen, joka voi vaikuttaa laajasti kansalaisiin.

2.2.5.1.2 Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat

Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry pitää parempana vaihtoehtoa 1, jossa ulosmittaus aloitetaan korkeammalta tulotasolta ja suojaosuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan ankarammin. Yhdistys katsoo, että ulosottojärjestelmän yhdenmukaisuus turvataan, jos suojaosuus asetetaan takuueläkkeen tasolle.

Finanssiala ry (FA) pitää parempana vaihtoehtoa 1, jossa ulosmittaus aloitetaan korkeammalta tulotasolta ja suojaosuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan ankarammin. FA toteaa, että molemmissa vaihtoehdoissa on puolensa. FA kannattaa korkeampaa suojaosuutta ja ankarampaa ulosmittausta, koska tällöin on helpompaa saada koko saatava suoritetuksi ja edesauttaa henkilön luottokelpoisuuden palautumista. Vaihtoehdossa, jossa ulosmittaus aloitetaan matalammalta tulotasolta ja suojaosuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan lievemmin, pienituloisen velallisen ulosotto pitkittyy, ja todennäköisyys saatavan perimiselle täysimääräisenä pienenee. Tässä vaihtoehdossa tulojen lisäämiselle voisi olla joissain tilanteissa suurempi kannustin, mutta usein ulosottovelallisella ei ole tosiasiallisia mahdollisuuksia kasvattaa tulojaan merkittävästi.

Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry (SPL) pitää parempana vaihtoehtoa 2, jossa ulosmittaus aloitetaan matalammalta tulotasolta ja suojaosuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan lievemmin. SPL:n mielestä keskeisinä perusteluina keinojen uudistamisessa voidaan nähdä velallisten tasapuolisen kohtelun edistäminen ja velkojen maksamiseen kannustavan järjestelmän luominen. Ulosmittauksen aloittaminen matalammalta tulotasolta voi todennäköisesti ehkäistä keinotekoisien järjestelyiden käyttöä.

Suomen Ulosottoylitarkastajat ja -tarkastajat ry pitää parempana vaihtoehtoa 2, jossa ulosmittaus aloitetaan matalammalta tulotasolta ja suojaosuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan lievemmin. Yhdistyksen mukaan korkeampi suojaosuus vaikuttaisi varattomien (luottokelvottomien) velallisten määrää lisäävästi, ja tämä todennäköisesti lisäisi syrjäytymistä.

Takuusäätiö sr pitää parempana vaihtoehtoa 1, jossa ulosmittaus aloitetaan korkeammalta tulotasolta ja suojaosuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan ankarammin. Takuusäätiö toteaa, että kummassakin vaihtoehdossa on hyviä ja huonoja puolia. Suurempi suojaosuus jättää pienituloisillekin varoja peruselämisen menoihin, mutta toisaalta se voi vaikuttaa nimenomaan tämän ryhmän luoton-saantiin ja hintaan.

2.2.5.1.3 Kansalaispalaute

Yksittäinen kansalainen pitää lausunnossaan parempana vaihtoehtoa 1, jossa ulosmittaus aloitetaan korkeammalta tulotasolta ja suojaosuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan ankarammin. Kansalainen toteaa, että tässä vaihtoehdossa on todennäköisempää, että toimeentuloa ei tarvitse turvata toimeentulotuella. Korkeampi suojaosuus tukee yhdessä etuuksien työtulon suojaosien kanssa työhön siirtymistä.

2.2.5.2 Puolison huomioon ottaminen elatuksen varassa olevana

Voimassa olevan ulosottokaaren mukaan velallisen suojaosuus on suurempi, jos hänellä on elatuksen varassa puoliso, oma lapsi tai puolison lapsi. Työryhmän näkemyksen mukaan olisi perusteltua harkita, tulisiko velallisen elatuksen varassa olevina jatkossa ottaa huomioon ainoastaan lapset eli poistaa mahdollisuus puolison huomioon ottamiseen. Lausunnonantajilta tiedusteltiin, miten he arvioivat sanottua ehdotusta. Lausunnonantajista 11 vastasi kysymykseen. Kuusi lausunnonantajaa suhtautuu jossain määrin myönteisesti siihen, että puolisoja ei jatkossa otettaisi huomioon elatuksen varassa olevina.

2.2.5.2.1 Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (STM) toteaa, että sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä on tarkasteltu sosiaaliturvan ja elatusvelvollisuuden keskinäistä suhdetta ja katsottu, että sosiaaliturvan kehittämisessä tulisi huomioida myös elatusvastuut. Tämän lisäksi ulosmittausjärjestelmän uudistamistyössä tulisi huomioida perheiden monimuotoisuus. STM viittaa laspet-työryhmän loppuraporttiin (Lasten ja perheiden sosiaaliturvan nykytila, haasteet ja tulevaisuus: Lasten ja perheiden sosiaaliturva ja palvelut -työryhmän loppuraportti. Sosiaaliturvakomitean julkaisuja 2023:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7190-5>) sekä sosiaaliturvakomitean välimietinnössä lapsiperheiden osalta tehtyihin linjauksiin (Sosiaaliturvakomitean välimietintö. Sosiaaliturvakomitean julkaisuja 2023:26. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-503-0>).

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit katsovat, että elatuksen varassa olevien henkilöiden huomioon ottamiseen ei tulisi tehdä muutoksia puolison osalta. Nykyinen sääntely, jossa alle suojaosuuden tienaa puoliso huomioidaan velallisen suojaosuudessa on hyvä. Heikommin ansaitsevan puolison tuloihin (asumistuki ja toimeentulotuki) vaikuttavat paremmin ansaitsevan puolison tulot ja sitä kautta hän on tosiasiallisesti elatuksen tarpeessa.

Ulosottolaitos pitää ehdotusta nykyaikaisena ja siksi kannatettavana. Ulosottolaitoksella ei ole tilastoja suojaosuudessa huomioon otettavista puolisoista, mutta käytännössä tiedetään, että näitä on vähän. Velallinen on velvollinen toimittamaan ulosottoon kirjallista selvitystä puolison tuloista, kuten toimeentulotukipäätöksen, jotta hänen tulonsa voidaan tarkastaa ja hänet voidaan ottaa huomioon suojaosuudessa. Päätökset tehdään yleensä määrääjäksi, jonka jälkeen tiedot päivitetään.

2.2.5.2.2 Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat

Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry katsoo, että mahdollisuutta ottaa puoliso huomioon elatuksen varassa olevana ei tule poistaa. Kun elatusvelvollisuus on voimassa avioliiton perusteella, ulosoton suojaosuuden tulee olla suurempi. EETU ry toteaa, että mikäli ulosoton kohteena olevalla henkilöllä on viranomaisen vahvistama puolison elatussopimus tai kärjäoikeuden tuomio, ulosoton suojaosuuden tulee olla suurempi. Mikäli lapsen elatusta ei saada perittyä, lapsella on oikeus julkisista varoista maksettavaan elatustukeen. Puolison elatuksen laiminlyöntiä ei sitä vastoin julkisista varoista tueta. Ikääntynyt henkilö, jolta puolison elatusapu jää saamatta, on todennäköisesti pienituloisen. Pienituloisuusraja on Eurostatin määritelmän mukaisesti 60 % mediaanitulosta, mikä tarkoittaa yhden hengen taloudelle noin 1 350 euroa kuukaudessa vuonna 2021. Kun mediaanieläke on Suomessa tällä hetkellä 1 614 euroa kuukaudessa, niin puolella eläkeläisistä käytettävissä olevat rahatulot kuukaudessa ovat enintään noin 1 300 euroa. Pienituloisuus koskettaa erityisesti naisia, joista 76 prosentilla kokonaisbruttoeläke on korkeintaan 2 000 euroa kuukaudessa (2022). Eläkkeellä olevien köyhyys- ja syrjäytymisriskiaste on Suomessa korkea, mikä tarkoittaa, että eläkkeellä olevien ihmisten määrä, joita uhkaa köyhyys tai vakava aineellinen ja sosiaalinen puute, on suuri.

EETU ry toteaa, että vaikka puolisoisten väliset elatussopimukset ovat harvinaisia, eivät ne silti ole katoamassa, sillä viranomaisen vahvistamalla elatussopimuksella tai kärjäoikeuden tuomiolla on merkitystä myös henkilön eläkeoikeuteen. Edunjättäjän entisellä puolisoilla on oikeus leskeneläkkeeseen, jos edunjättäjä oli kuollessaan tuomioistuimen lainvoimaisen päätöksen tai tuomion tai sosiaalilautakunnan vahvistaman sopimuksen perusteella velvollinen määrääjään maksamaan hänelle elatusapua.

Finanssiala ry kannattaa alustavasti mietinnön ehdotusta puolison huomiotta jättämisestä ulosmitattavaa määrää laskettaessa. Mietinnössä todettuun tapaan muutos olisi linjassa muiden sosiaaliturvalainsäädännön hiljattaisten vastaavien muutosten kanssa.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry katsoo, että ulosottojärjestelmässä pitäisi ottaa huomioon perheen koko ja tulot niin, että velallisten erilaiset elämäntilanteet tulisivat huomioon otetuiksi oikeudenmukaisesti ja perusoikeuksia turvaten. Esimerkiksi, jos puoliso on työtön, työkyvytön tai sairas, pitäisi puoliso ottaa huomioon velallisen elatuksen varassa olevaksi henkilöksi. PAM toteaa, että ulosottojärjestelmää kehitettäessä tulisi ottaa huomioon erityisesti se, että ulosottotoimella puututaan velallisen ja samalla sivullisen perusoikeuksiin eli oikeuteen toimeentuloon. Ulosottotoimien, jotka rajoittavat perusoikeuksia, pitäisi olla oikeassa suhteessa niillä tavoiteltaviin päämääriin. Ulosottotoimien ankaruus ei saa johtaa siihen, että velalliset joutuvat ulosoton vuoksi turvautumaan toimeentulotukeen. Velalliselle tulee turvata ihmisarvoisen elämän edellyttämä toimeentulo jättämällä ulosmittauksen ulkopuolelle riittävä määrä tuloja. Jos velallisen käyttöön jäävät tulot ulosmittauksen jälkeen eivät riitä kattamaan tarpeelliseksi katsottavaa toimeentuloa, velalliselle maksetaan toimeentulotukea. Tämä tarkoittaa sitä, että epäsuorasti yhteiskunta maksaa pienituloisten velallisten velkoja. Ulosmittauksen määrä pitäisi pyrkiä mitoittamaan sellaiseksi, ettei ulosottopidätys pääsääntöisesti aiheuttaisi velalliselle tarvetta tukeutua yhteiskunnan maksamaan toimeentulotukeen. Toimeentulotuessa otetaan huomioon koko perheen tulot.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että velallisen suojaosuutta määriteltäessä voidaan harkita elatuksen varassa olevan puolison poisjättämistä. Puolisolla on lähtökohtaisesti oikeus sosiaaliturvaan omaltakin osaltaan, ja puolison ansaitsemismahdollisuudet ja tulot voivat vaihdella. Käytännössä on usein hankalaa oikealla tavalla arvioida puolisoiden välistä tulonjakoa sekä tehtäviä vähennyksiä, ottaen huomioon muun muassa se, että myös puolisollla on elatusvelvollisuus. Asianajajaliitto toteaa, että jatkoselvitystä vaatii sekin, tulisiko elatuksen varassa olevien lasten kulut ottaa huomioon suojaosuuden korottavana määränä tai vähennyksenä ulosmitattavasta määrästä ulosmittauslaskelman lopuksi. Laskentatapa ei saisi kuitenkaan johtaa siihen, että suuri osa velallisista käytännössä vapautuisi kokonaan maksamasta perinnässä olevia velkojaan, jolloin he samalla käytännössä menettäisivät luottokelpoisuutensa kokonaan.

Suomen Kihlakunnanvoudit ry katsoo, että ehdotusta on perusteltu mietinnössä hyvin ja se on nykyaikainen. Voidaan lisäksi todeta, että puolison huomioon ottaminen suojaosuudessa on melko harvinaista. Tapaukset kuitenkin aiheuttavat merkittävästi työtä, koska huomioon ottaminen edellyttää selvitystä puolison

tuloista sekä seurantaa, koska puolison tulot voivat vaihdella huomattavastikin. Puoliso ei myöskään vertaudu elätettävänä oleviin lapsiin, koska poikkeuksetta puolisollla on omiakin tuloja, toisin kuin tavanomaisesti lapsilla.

Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry kannattaa yhdenvertaista kohtelua eri elatusvelvollisten kohdalla. Yhdistys pitää tärkeänä lasten elatusvelvollisuuden lisäksi puolisoitten keskinäistä elatusvelvollisuutta. Velkaantuneissa perheissä on usein ainakin toisen vanhemman työttömyyttä tai sairaudesta johtuvaa työkyvyttömyyttä. On tärkeää, että sääntely tukee juuri kaikkein huonoimmassa taloudellisessa tilanteessa olevia perheitä.

Suomen Ulosottoylikarkastajat ja -tarkastajat ry toteaa, että ehdotettu uudistus yksinkertaistaisi ja selkiyttäisi menettelyä. Mahdollisen muutoksen vaikutukset velallisen ja perheen toimeentuloon on syytä selvittää huolella.

Takuusäätiö sr. toteaa, että avioliittolaki lähtee puolisoitten välisestä elatusvelvollisuudesta. Elatuksen varassa oleva puoliso on heikossa taloudellisessa asemassa. Koko perheen talous heikkenee entisestään, ellei puolison tilannetta oteta huomioon ulosmittauslaskelmassa. Vaihtoehtona on, että sosiaalietuuksilla varmistetaan puolisolalle ja perheelle riittävä toimeentulo. Jos tavoitteena on vähentää ulosmittauksen aiheuttamaa tarvetta toimeentulotukeen, sen vaikutukset perheen kokonaistilanteeseen olisi selvitettävä huolella.

Työn ja talouden tutkimus LABORE katsoo, että on perusteltua poistaa kytkentä puolison tulojen ja elatusvelvollisuuden väliltä.

2.2.5.3 Elatuksen varassa olevien henkilöiden huomioon ottaminen

Työryhmä esitti kaksi vaihtoehtoista tapaa elatuksen varassa olevien huomioon ottamiseksi. Vaihtoehdossa 1 kukin elatuksen varassa oleva henkilö korottaisi suojaosuuden määrää. Vaihtoehdossa 2 kunkin lapsen osalta tehtäisiin ulosmittauslaskelman lopuksi vähennys ulosmitattavaan määrään. Lausunnonantajilta tiedusteltiin, kumpaa vaihtoehtoa he pitävät parempana. Lausunnonantajista seitsemän vastasi kysymykseen ja viisi heistä kannatti vaihtoehtoa 1. Alle on koottu kysymykseen annetut vastaukset sekä lausunnoissa asiasta muuten esitetyt näkemykset.

2.2.5.3.1 Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit pitävät parempana vaihtoehtoa 2, jossa kunkin lapsen osalta tehdään ulosmittauslaskelman lopuksi vähennys ulosmitattavaan määrään.

Ulosottolaitos pitää parempana, vaihtoehtoa 1, jossa kukin elatuksen varassa oleva lapsi korottaa suojaosuuden määrää. Mallin erityisenä heikkoutena on sen suurempi vaikutus suuri- kuin pienituloisiin, kuten mietinnössä on todettu. Siitä huolimatta malli johtaisi Ulosottolaitoksen näkemyksen mukaan kokonaisuutena parempaan lopputulokseen, kuin vaihtoehto 2. Vaihtoehto 2 tulisi mahdollisesti lisäämään luottokelvottomien lapsiperheiden määrää Suomessa, koska suojaosuus nousisi lapsiperheillä hyvin korkeaksi.

2.2.5.3.2 Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat

Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry pitää parempana vaihtoehtoa 2, jossa kunkin lapsen osalta tehdään ulosmittauslaskelman lopuksi vähennys ulosmitattavaan määrään. Vaihtoehtoa puoltaa se, että siinä eri tuloluokkiin kuuluvia velallisia kohdellaan yhdenmukaisesti. Vaihtoehto 2 voitaisiin toteuttaa raportissa pohditulla tavalla siten, että ulosmittaus tehtäisiin noin 1500 euron nettotuloista, jos velallisella on kaksi elatuksen varassa olevaa lasta. Vaikutuksia voidaan arvioida vuoden 2023 määräaikaisen suojaosuuden korotuksen päätyttyä siitä saatujen havaintojen perusteella.

Finanssiala ry (FA) pitää alustavasti parempana vaihtoehtoa 1, jossa kukin elatuksen varassa oleva lapsi korottaa suojaosuuden määrää. FA toteaa, että yleispätevän vastauksen antaminen on vaikeaa velallisten vaihtelevien tilanteiden vuoksi. Mietinnössä mainitulla tavalla ulosmittauksen alaraja muodostuisi vaihtoehdossa 2, jossa kukin elatuksen varassa oleva lapsi pienentäisi ulosmittauksen määrää, mahdollisesti niin korkeaksi, että suuri joukko ihmisiä jäisi käytännössä kokonaan luottomarkkinoiden ulkopuolelle. Vaihtoehdon 2 vaikutuksia luottokelpoisuuteen on mahdollista kohtuullistaa laskemalla lapsivähennyksen määrää. Punninnassa vaihtoehtojen välillä tulisi ottaa huomioon myös se, onko jompikumpi laskentatapa toista vähemmän altis virheille.

Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry pitää parempana vaihtoehtoa 1, jossa kukin elatuksen varassa oleva lapsi korottaa suojaosuuden määrää.

Suomen Ulosottoylitarkastajat ja -tarkastajat ry pitää parempana vaihtoehtoa 1, jossa kukin elatuksen varassa oleva lapsi korottaa suojaosuuden määrää. Yhdistys toteaa, että ulosmittauksen alaraja muodostuisi vaihtoehdossa 2 niin korkeaksi, että suuri joukko ihmisiä jäisi käytännössä kokonaan luottomarkkinoiden ulkopuolelle.

Takuusäätiö sr. pitää parempana vaihtoehtoa 1, jossa kukin elatuksen varassa oleva lapsi korottaa suojaosuuden määrää. Vaihtoehdossa 2 luottokelpoisuuden raja nousisi, eli yhä useampi yksinhuoltaja tai perheellinen voisi jäädä luottomarkkinoiden ulkopuolelle tai he joutuisivat maksamaan luotoistaan korkeampaa hintaa.

Työn ja talouden tutkimus LABORE katsoo, että elatuksen varassa olevat lapset tulisi ottaa huomioon niin, että kukin elatuksen varassa oleva lapsi korottaa suojaosuuden määrää, kuten jo menetellään nykyisin.

2.2.5.4 Vapaakuukausia vai kuukausittain kevyempi ulosmittaus

Lausunnonantajilta tiedusteltiin, kumpaa kahdesta vaihtoehdosta he pitävät parempana: vaihtoehtoa 1, jossa kuukausittain ulosmitattava määrä on pienempi ja ulosmittausjärjestelmästä poistetaan ilman velallisen pyyntöä myönnettävät vapaakuukaudet, vai vaihtoehtoa 2, jossa kuukausittain ulosmitattava määrä on suurempi ja velalliselle myönnetään nykyiseen tapaan ilman pyyntöä automaattisesti vapaakuukausia. Kahdeksan lausunnonantajaa vastasi kysymykseen, ja heistä viisi kannatti vaihtoehtoa 1. Alle on koottu kysymykseen annetut vastaukset sekä lausunnoissa muuten esitetyt vapaakuukausia koskevat näkemykset.

2.2.5.4.1 Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit pitävät parempana vaihtoehtoa 2, jossa kuukausittain ulosmitattava määrä on suurempi ja velalliselle myönnetään nykyiseen tapaan ilman pyyntöä automaattisesti vapaakuukausia. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien mukaan ulosotossa oleva velallinen ei voi säästää tililleen tarpeellisia hankintoja varten, vaikka haluaisi ja kykenisi. Jos velallisen tilille kertyy rahaa, voidaan ne ulosmitata. Ulosotossa oleva velallinen on taloudellisesti ahtaalla, ja osalla on taustalla taloudenhallintaongelmia. Siten monille ulosmittauksen alaisista tuloista säästäminen ei ole realistista. Vapaakuukaudet voivat tällaisille velallisille mahdollistaa pienempää ulosottoa paremmin "säästämisen" tarpeellisiin isompiin hankintoihin.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit toteavat, että lakisääteiset automaattiset vapaakuukaudet ovat tärkeitä. Velallisen tilanne heikkenee ulosoton jatkuessa. Siten automaattisia vapaakuukausia voisi porrastaa, ja vapaakuukausien määrä kasvaisi ulosoton keston mukaan. Vapaakuukausien harkinnanvaraisuus on omiaan

lisäämään velallisten eriarvoisuutta. Harkinnanvaran käyttäminen riippuu toimivaltaisesta virkamiehestä, ja lausunnonantajan näkemyksen mukaan harkinnanvaraisten vapaakuukausien myöntämisen käytäntö on ollut kirjavaa. Velallisten tilanteet saattavat nopeastikin muuttua, ja olisi hyvä, että näiden muutosten huomioon ottamiseksi harkinnanvara olisi mahdollista. Velalliselle voi esimerkiksi tulla yllättäviä sairaanhoitokuluja. Harkinnanvaran käyttäminen tulisi keskittää paremmin. Tällöin varmistettaisiin velallisten tasapuolinen kohtelu. Nyt harkinnanvaran käyttö riippuu liikaa yksittäisestä virkamiehestä.

Ulosottolaitos pitää parempana vaihtoehtoa 1, jossa kuukausittain ulosmitattava määrä on pienempi ja ulosmittausjärjestelmästä poistetaan ilman velallisen pyyntöä myönnettävät vapaakuukaudet. Ulosottolaitos toteaa, että vapaakuukausien käsittely on hidasta ja se työllistää nykyisellään huomattavasti ulosoton virkahenkilöitä. Vapaakuukausijärjestelmä myös osaltaan monimutkaistaa ulosmittausjärjestelmää. Mahdollisuus harkinnanvaraisten vapaakuukausien myöntämiseen tulisi säilyttää, jotta erityistilanteet voidaan huomioida.

2.2.5.4.2 Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat

Akava ry toteaa, että ulosottovelallisilla on harvoin mahdollisuutta varautua säästämällä yllättäviin arjen menoihin. Mikäli vapaakuukausien määrää vähennettäisiin, on tarpeellista huolehtia siitä, että turvataan riittävä toimeentulo paitsi välttämättömiin elinkustannuksiin, myös yllättäviin henkilökohtaisiin menoihin. Lisäksi on tärkeää ottaa huomioon elämäntilanteiden erilaisuus ja mahdollisuudet toimia. Esimerkiksi omatoiminen vapaakuukausien hakeminen edellyttää tietoisuutta vapaakuukausista sekä riittävää fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä niiden hakemiseksi.

Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry pitää parempana vaihtoehtoa 2, jossa kuukausittain ulosmitattava määrä on suurempi ja velalliselle myönnetään nykyiseen tapaan ilman pyyntöä automaattisesti vapaakuukausia. EETU ry toteaa, että molemmissa vaihtoehtoissa on sekä hyviä että huonoja puolia. Automaattiset vapaakuukaudet antavat ulosoton kohteena olevalle henkilölle mahdollisuuden hallita omaa talouttaan ja esimerkiksi säästää yllättäviä menoja varten. Vapaakuukausista hyötyvät kuitenkin lähinnä ne velalliset, joiden velka on kohtuullinen ja joilla on tulojensa puolesta realistiset mahdollisuudet maksaa ulosotossa oleva velka korkoineen kokonaisuudessaan pois. Velan suhteen ulosotossa olevat yksityishenkilöt ovat heterogeeninen ryhmä. Esimerkiksi 11,7 prosentilla ulosotossa oleva kokonaisvelka oli yli 50 000 euroa ja 35,2 prosentilla ulosotossa oleva kokonaisvelka oli alle 1 000 euroa. Toimeentulotukea saavat henkilöt voivat vapaakuukausien vuoksi joutua kohtuuttomiin tilanteisiin sen vuoksi, että tieto vapaakuukaudesta

voi tulla Kansaneläkelaitokselle vasta sen jälkeen, kun toimeentulotukea on jo ehditty maksaa. EETU ry kysyykin, olisiko Ulosottolaitoksen ja Kansaneläkelaitoksen väliseen tiedonkulkuun löydettävissä ratkaisua.

Finanssiala ry (FA) pitää parempana vaihtoehtoa 1, jossa kuukausittain ulosmitattava määrä on pienempi ja ulosmittausjärjestelmästä poistetaan ilman velallisen pyyntöä myönnettävät vapaakuukaudet. FA toteaa, että kummassakin vaihtoehdossa on sekä hyviä että huonoja puolia. FA kannattaa alustavasti vaihtoehtoa 1, koska se on ennakoitavampi sekä velkojan että velallisen kannalta. Vaihtoehto 1 mahdollistaisi edelleen vapaakuukausien myöntämisen tarvittaessa. FA:n jäsenyritysten kokemusten mukaan monet velalliset maksavat mieluummin säännöllisesti pieniä summia kuin harvemmin toistuvia suurehkoja suorituksia. Vaihtoehto 2:n, jossa kuukausittain ulosmitattava määrä olisi suurempi ja vapaakuukausia myönnettäisiin automaattisesti, etuna on, että se mietinnössä todetulla tavalla mahdollistaa rajallisen taloudellisen jouston myös säästämään kykenemättömille ulosottovelallisille. Vaihtoehto 2 myös edesauttaa säännöllisiä tuloja saavien pienituloisten pysymistä luottomarkkinoilla, kun heidän tulonsa ovat ulosmitattavissa mahdollisessa perintätilanteessa. FA huomauttaa kuitenkin, että vapaakuukausien käsittely sitoo ulosoton resursseja.

Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry toteaa lausunnossaan, että vapaakuukausien poistaminen ei välttämättä ole järkevää. Lähimenneisyydestä on hyviä esimerkkejä siitä, että vaikka talouttaan olisikin yrittänyt hoitaa järkevästi, yllättäviä ja kokoluokaltaan merkittäviä taloudellisia häiriötekijöitä on tullut sotkemaan elämää (äkillisesti kivunnut sähkönhinta, korkomuutokset). Yhdistyksen mukaan vapaakuukausimenettelyä voisi käyttää eräänlaisena palkintoelementtinä motivoimaan velkojaan aktiivisesti ja yhteistyöhaluisesti lyhentävää velallista. Yhdessä suunnitellusti näin toimien voisi vapaakuukausien myöntäminen ohjata velallista opettelemaan ja suunnittelemaan taloudenpitoaan pitempikestoisesti.

Suomen Kihlakunnanvoudit ry toteaa, että mahdollisimman suppea vapaakuukausijärjestelmä on kannatettava ja yhdenvertaisuutta lisäävä. Viran puolesta myönnettävien vapaakuukausien poistaminen merkitsisi epäilemättä harkinnanvaraisten vapaakuukausihakemusten huomattavaa lisääntymistä pienituloisilla. Mikäli viranpuolesta myönnettävät vapaakuukaudet säilytetään, tulisi ne palauttaa koskemaan ainoastaan pienituloisia. Viran puolesta myönnettävien vapaakuukausien ulottaminen erityisesti ylempiin tuloluokkiin voi johtaa yksittäistapauksissa jopa väärinkäytöksiin, mikäli velallinen pystyy järjestelemään esimerkiksi vuotuisen tulospalkkionsa maksuajankohdan juuri vapaakuukaudelle.

Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry (SPL) pitää parempana vaihtoehtoa 1, jossa kuukausittain ulosmitattava määrä on pienempi ja ulosmittausjärjestelmästä poistetaan ilman velallisen pyyntöä myönnettävät vapaakuukaudet. SPL toteaa, että olisi tärkeää estää keinotekoinen tulojen kohdistaminen vapaakuukausille. Lisäksi on luotava pohjaa velkaantuneiden pitkäjänteiselle oman talouden hallinnalle sekä kannustettava paremmin taloudelliseen toimeliaisuuteen.

Suomen Ulosottoylitarkastajat ja tarkastajat ry pitää parempana vaihtoehtoa 1, jossa kuukausittain ulosmitattava määrä on pienempi ja ulosmittausjärjestelmästä poistetaan ilman velallisen pyyntöä myönnettävät vapaakuukaudet. Perusteluna yhdistys toteaa, että uudistus selkiyttäisi menettelyä.

Suomen velalliset ry toteaa, että nykyinen järjestelmä, jossa annetaan automaattisesti vapaakuukausia, on kohtuullinen ja tehokkaampi kuin järjestelmä, jossa palattaisiin myöntämään vapaakuukausia tapauskohtaisesti velallisen pyynnöstä. Toteutettu vapaakuukausiuudistus takaa monelle velalliselle mahdollisuuden hankkia tarvittavia hyödykkeitä, kuten silmälasit tai jääkaapin. Suomen velalliset esittää, että korkojen juokseminen voitaisiin jäädyttää vapaakuukausien ajaksi.

Takuusäätiö sr. pitää parempana vaihtoehtoa 1, jossa kuukausittain ulosmitattava määrä on pienempi ja ulosmittausjärjestelmästä poistetaan ilman velallisen pyyntöä myönnettävät vapaakuukaudet. Takuusäätiön mukaan pienempi ulosmittaus mahdollistaa paremman toimeentulon. Mahdollisuus vapaakuukausiin pyynnöstä on kuitenkin säilytettävä, koska velallisten tilanteet ja olosuhteet vaihtelevat. Ilman pyyntöä myönnettävistä vapaakuukaudesta voi kieltäytyä, mutta epäselvää on, paljonko kyseistä mahdollisuutta käytetään. Mielenkiintoista olisi myös tietää, kuinka paljon vapaakuukaudet pienentävät ulosmittauksen kertymää ja pidentävät velkojen maksuaikaa. Olisi myös hyvä harkita mahdollisuutta säästää kohtuullinen puskuri yllättäviä arjen menoja ja hankintoja varten.

Työn ja talouden tutkimus LABORE katsoo, että on perusteltua poistaa automaattisesti myönnettävät vapaakuukaudet. Muutos selkeyttäisi ulosottojärjestelmää.

2.2.5.4.3 Kansalaispalautte

Yksittäinen kansalainen pitää antamassaan lausuntopalautteessa parempana vaihtoehtoa 2, jossa kuukausittain ulosmitattava määrä on suurempi ja velalliselle myönnetään nykyiseen tapaan ilman pyyntöä automaattisesti vapaakuukausia. Kansalainen on huolissaan siitä, että vaihtoehdossa 1, jossa ulosmittauksen määrä olisi pienempi, mutta automaattisia vapaakuukausia ei olisi, ulosmitattavan määrän lievennys ajan myötä unohtuisi ja pulverisoituisi.

2.3 Muut yleisemmät huomiot mietinnöstä ja ulosottojärjestelmän kehittämisestä

2.3.1 Yhteenveto

Moni lausunnonantaja korostaa kattavan vaikutusten arvioinnin tärkeyttä. Monissa lausunnoissa nostetaan esiin myös tarve selvittää ylivelkaantumislähtöisiä, velkaantumiseen johtaneita syitä, tarvittavia tukitoimia ja keinoja ylivelkaantumisen hillitsemiseksi. Yhteiskunnassa tulee olla erilaisia keinoja velkatilanteiden ratkaisemiseksi (mm. velkajärjestely, Takuusäätiön takaus velkojen järjestelemiseksi, sosiaalinen luototus). Erityistä huolta lausunnonantajat kantavat muutosten mahdollisista vaikutuksista lapsiin, perheisiin ja ikääntyneisiin.

Moni lausunnonantaja nostaa esiin sosiaali- ja terveystalouden asiakasmaksujen perintään liittyvät kysymykset. Velalliset eivät välttämättä ole tietoisia tai osaa hakea maksuihin alennusta tai niiden perimättä jättämistä. Asiakasmaksuista syntyneiden velkojen, toimeentulotuen sekä ulosoton välistä yhteyttä ja vaikutuksia eri ikäryhmille olisi hyvä arvioida tarkemmin.

Lausunnoissa esitetään myös monia muita lainsäädännön ja käytäntöjen tarkastelutarpeita. *Sosiaali- ja terveystalouden ministeriö* esittää, että lapselle maksettavan elatusavun ja sen sijaan tai täydennykseksi maksettavan elatustuen sekä muun muassa elatuksesta päättämisen järjestelmän toimivuutta olisi syytä tarkastella uudelleen. *Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit* nostavat esiin sen, että toimeentulotuen ja ennakonpidätyksen kokonaisuus tulisi ottaa huomioon ulosmittauksessa, verotuksessa ja toimeentulotukilaskelmissa. Liian suuri veroprosentti nostaa toimeentulotuen määrää. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit pitävät työmarkkinatuen veronpalautuksen ulosmittausta suorana tulonsiirtona yhteiskunnalta velkojille. *Suomen Kihlakunnanvoudit ry* esittää, että tulojen ulosmittausjärjestelmän uudistuksen yhteydessä selvitettäisiin myös tarve uudistaa vapaaehtoisia henki- ja eläkevakuutuksia koskevat lain säännökset. *Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry* pitää tärkeänä tavoitteena digitalisaation edistämistä eri sidosryhmien välillä ja nostaa esille tarpeen estää harmaata taloutta ja keinotekoisia järjestelyjä esimerkiksi erilaisilla ulosoton jälkikäteisillä tulotarkistuksilla sekä viranomaisyhteistyöllä yli rajojen. *Työn ja talouden tutkimus LABORE* esittää, että ulosottojärjestelmää tulisi kehittää tulevaisuudessa siten, että ulosmittaus voisi tapahtua automaattisesti ja suoraan tulorekisterin tietojen pohjalta. *Kuluttajaliitto ry*, *Suomen velalliset ry* ja *Työttömien Keskusjärjestö ry* esittävät, että tarkastelun kohteeksi tulisi ottaa ulosottoon maksettujen suorituskohtien kohdentaminen ensin saatavan pääomalle korkojen sijaan. Suomen velalliset ry nostaa esiin myös muita, muun muassa korkotasoon, perintätoimintaan ja saatavien myymiseen liittyviä ehdotuksia.

Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry korostaa, että tietoa muun muassa ulosottoasioista ja ulosottomenettelystä tulee olla helposti saatavilla, asianhallintajärjestelmien tulee olla henkilöstön kannalta toimivia ja helppokäyttöisiä ja Ulosottolaitoksella tulee olla riittävät resurssit perustehtävänsä toteuttamiseen ja velallisten ohjaamiseen.

2.3.2 Ministeriöt, valtion virastot ja laitokset

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) tuo esiin lapselle maksettavan elatusavun tasoon ja kestoon liittyviä haasteita, jotka heijastuvat etuuksien ja erityisesti elatus-tuen maksatukseen. Elatusvelvollisen elatuskyvyssä tapahtuu usein merkittäviä muutoksia lapsen kasvaessa, eikä lapselle maksettavaa elatusapua koskeva sopimus tai -tuomio aina vastaa muuttuneita olosuhteita. Mikäli elatusavun määrästä ei muuttuneessa tilanteessa vanhempien välillä saada tehtyä uutta sopimusta eikä kumpikaan vanhemmista käynnistä oikeusprosessia elatusavun muuttamiseksi, on mahdollista, että elatusapusopimus tai -päätös pysyy voimassa. Muuttuneissa olosuhteissa liian korkea elatusapu saattaa aiheuttaa toimeentulovaikeuksia elatusvelvolliselle. Toisaalta tilanteissa, joissa elatusvelvollisella olisi tosiasiallista kykyä maksaa suurempaa elatusta, saatetaan esimerkiksi elatustukea maksaa aiheetomasti. Kuvatuissa tilanteissa niin sanottu viranomaisinterventio, eli kanteen nostaminen elatusavun tason muuttamiseksi, on mahdollinen hyvinvointialueiden toimesta (lapsen elatuksesta annetun lain 13 a §). Tällöinkin oikeusprosessi elatusopimuksen muuttamiseksi saattaa kuitenkin olla hidas ja työläs sekä kustannuksiltaan kallis. Oikeusprosessi on ilmeisesti hyvinvointialueiden toimesta myös harvemmin käytetty.

STM katsoo, että lapselle maksettavan elatusavun ja sen sijaan tai täydennykseksi maksettavan elatus-tuen sekä muun muassa elatuksesta päättämisen järjestelmän (hakemusmenettely yleisessä tuomioistuimessa) toimivuutta olisi syytä tarkastella uudelleen. Tavoitteena tulisi olla tilanne, jossa elatusavun määrää voitaisiin nykyistä joustavammin ja nopeammin muuttaa silloin, kun se ei vastaa elatusvelvollisen elatuskykyä ja/tai lapsen etua. Mahdollisuutta nykyistä kevyempiin, joustavampiin sekä kustannuksiltaan edullisempiin päätöksentekomenettelyihin tilanteissa, joissa tähän on perusteita, olisi syytä tarkastella.

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) katsoo, että mietintö kuvaa selkeästi nykytilannetta ja pohdittuja vaihtoehtoja. Huomio kuitenkin kiinnittyy kaavamaiseen tulojen ja avustusten/etuuksien esittämiseen. TEM huomauttaa, että mietinnöstä

voi syntyä käsitys, että esimerkiksi kaikki kohderyhmään kuuluvat hakevat asumistukea ja saavat sitä. Samoin esitetyissä laskentamalleissa myös eläkkeen saajien kohdalla on otettu kaavamaisesti mukaan työtuloja.

Lainsäädännön kehittämisen tavoitteena yksinkertaistaminen ja selkeyttäminen ovat lähtökohtaisesti aina hyviä tavoitteita. Mietinnössä on myös pyritty tuomaan esille eri näkökulmia sekä tiedossa olevia mahdollisia vaikutuksia. TEM pitää tärkeänä, että seuraavan vaiheen vaikutusten arvioinnissa vaikutuksia voitaisiin arvioida ottaen huomioon velallisten heterogeisuus (mukaan lukien velkaantumiseen johtaneet syyt). Erityistä tarkastelua vaativat tilanteet, joissa on kyse sosiaalisissa riskitilanteissa myönnettävistä sosiaaliturvaetuuksista, jotka saattavat eri etuusyhdistelminä muodostaa ulosottovelallisen ainoan tulolähteen. Muutosten vaikutusten ei tulisi johtaa velallisen kannalta kohtuuttomiin lopputuloksiin, vaikka tavoite velan takaisinmaksusta on tärkeä. TEM toteaa näkemyksensä, että työllisyysvaikutusten arviointiasetelmaa ja tutkimusmenetelmiä tulisi valmistella huolellisesti. Ulosottokaareen jo tehtyjen muutosten, kuten vapaakuukausiuudistuksen, toteutuneista vaikutuksista olisi jossakin vaiheessa mahdollisesti saatavissa tietoa.

Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Rauman edunvalvontatoimisto nostaa esiin sen, että vähävaraisten velkaantuneiden henkilöiden yksilöllisen avun ja tuen tarve tulee varmistaa. Viime vuosien uudistukset (kuten toimeentulotuen perusosahakemusten siirtyminen Kelalle 1.1.2017 alkaen) ovat tehneet tuen ja avun saamisen pirstalaiseksi niille henkilöille, jotka ovat taloudellisesti kaikkein heikoimmassa asemassa ja jotka ovat tämän lisäksi velkaantuneet, käytännössä useimmiten elatusmenoihin otetuina pikavipeinä. Uudistus tulisi toteuttaa siten, että siinä voidaan tarvittaessa ottaa huomioon velallisten yksilölliset olosuhteet.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit toteavat lausunnossaan, että olisi tärkeää, että ulosmittausjärjestelmä kannustaisi työntekoon. Lausunnonantajan mukaan ulosmittauksesta voi muodostua suuri kannustineste työllistymiseen. Lisäksi oikeusapu- ja edunvalvontapiirit pitävät työmarkkinatuen veronpalautuksen ulosottoperintää suorana tulonsiirtona yhteiskunnalta velkojille. Ylisuuri veroprosentti nostaa toimeentulotuen määrää. Toimeentulotuen ja ennakonpidätyksen kokonaisuus tulisi ottaa huomioon ulosmittauksessa, verotuksessa ja toimeentulotukilaskelmissa. Ennakonpidätyksen pitäisi olla oikealla tasolla.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL nostaa ongelmana esiin sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakasmaksujen perinnän, jota ei mietinnössä tarkastella, mutta johon tulisi kiinnittää huomiota. THL toteaa, että vuonna 2022 perintään päätyi reilut 487 000 sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksua.

THL toteaa, että ulosottojärjestelmä etsii tasapainoa velkojien oikeuden (omaisuuden suojan) ja velallisen toimeentulon välillä. Tilanteeseen vaikuttavat myös molempien kannustimet. Mikäli velkojien mahdollisuutta periä saataviaan takaisin heikennetään, nousee kynnys luottojen myöntämiseen. Tällöin heikommassa taloudellisessa tilanteessa olevat eivät kykene ottamaan luottoja tai joutuvat turvautumaan ehdoiltaan ankariin luottoihin. Toisaalta mikäli velallisen maksuvelvollisuus on hyvin ankara, hänellä ei ole välttämättä kannustimia tulojen hankkimiseen ylivelkaantumisen aikana. Kannustimiin vaikuttavat paitsi ulosoton laskentasäännöt myös sosiaaliturvajärjestelmä, erityisesti asumistuki. THL toteaa, että asumistuen roolia velallisten kannustimissa ei ole otettu huomioon työryhmän esitysten arvioinnissa. Jatkossa velkojien asemaa parantaa positiivinen luottotietorekisteri, josta on jo lainsäädäntö voimassa.

THL katsoo, että jatkotyössä tarkastelua on syytä laajentaa siten, että kaikki ulosmittaukseen liittyvät lievennykset ja tukimuodot voidaan lisätä mukaan vaikutusarviointeihin. Tällaisia tukimuotoja ovat esimerkiksi harkinnanvaraiset vapaakuukaudet, ulosoton rajoittaminen ja ulosoton lykkäys, sekä velkajärjestely, sosiaalinen luototus, talousneuvonta ja ehkäisevä toimeentulotuki. On myös harkittava, täytyisikö selvittää vielä tarkemmin syyt, jotka yleisimmin johtavat ulosmittaukseen, ja arvioitava ne tukitoimet, jotka ehkäisevät tilanteen kriisiytymistä ulosmittaukseen saakka. THL:n mukaan velkojen päästäminen ulosottoon saattaa olla henkilölle taloudellisesti kannattavampaa kuin se, että velkoja ei päästetä kertymään tai että ne hoidetaan pois jo ennen mahdolliseen ulosottoon päättymistä.

Ulosottolaitos toteaa, että sen esiin tuomat näkökohdat on huomioitu työryhmän mietinnössä kiitettävästi. Ulosottolaitos ei ota valmistelun tässä vaiheessa kantaa mietinnössä esitettyihin ulosmittausprosentteihin tai euromääriin. Ulosmittausjärjestelmän uudistamista koskeva ehdotus vaikuttaa hyvältä, mutta myös sen rakenteen arviointi edellyttää laajempaa selvitystä, kuten mietinnössä on todettu.

Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että ennen ehdotuksen toteuttamista on tärkeää arvioida ehdotuksen vaikutukset myös ikääntyneiden henkilöiden osalta. Pienituloisuus, kasvavat asumiskulut sekä elinkustannukset aiheuttavat toimeentulon ongelmia kasvavalle määrälle ikääntyneitä. Toimintakyvyn laskun myötä myös terveydenhuoltomenot, lääkekustannukset ja muut välttämättömät menot voivat muodostua liian suuriksi erityisesti silloin, jos eläketulot ovat pienet.

Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että gerontologisen sosiaalityön asiakastyöstä tuotaman tiedon mukaan eläkeköyhyys voi johtaa velkaantumiskierteeseen. Lainoja ja pikavippejä saatetaan käyttää tällöin arjessa pärjäämiseen, perustarpeisiin ja

laskuihin (Helin ym. 2019 Köyhyys ja huono-osaisuus gerontologisen sosiaalityön iäkkäiden asiakkaiden elämässä. Saatavilla: <https://www.hel.fi/static/sote/sosrap/raportit/sosiaalinen-raportti-vanhuskoyhyys.pdf>). Vaikka tulot olisivat hyvät, voi velkojen koroista, perintäkuluista tai suurien sairaalalaskujen osamaksuista syntyä jatkuvaa vajetta kuukausituloihin. Perustoimeentulotuen laskelmassa ei kuitenkaan oteta huomioon velkaantuneen henkilön velkoja tai perintäkuluja ennen, kuin ne ovat menneet ulosottoon.

Vanhusasiavaltuutettu nostaa esiin sen, että yli 65-vuotiaiden ylivelkaantuminen ja maksuhäiriöiden määrä ovat olleet viime vuosina kasvussa. SOSTE:n vuonna 2023 tekemän selvityksen mukaan ulosottoon päätyy erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksuja. Toimeentulotukea voidaan tällöin joutua käyttämään asiakasmaksuista syntyneen ulosoton aiheuttaman heikon taloudellisen tilanteen kompensointiin pitkäaikaisestikin. Asiakasmaksuista syntyneiden velkojen, toimeentulotuen sekä ulosoton välistä yhteyttä ja vaikutuksia eri ikäisille olisi hyvä arvioida laajemmin. Ikääntyneillä on harvoin mahdollisuutta vaikuttaa omaan taloudelliseen tilanteeseensa ja kasvattaa tulojaan, mikä tulisi ottaa kokonaisuudessa huomioon.

2.3.3 Yhdistykset, intressiorganisaatiot ja asiantuntijat

Akava ry:n näkemyksen mukaan tarkastelua on tarpeen laajentaa siten, että ulosmittaukseen liittyvät tukimuodot otetaan arviointiin mukaan. Samoin on tarpeellista selvittää vielä tarkemmin syitä, jotka johtavat ulosmittaukseen ja arvioitava ennaltaehkäiseviä tukitoimia. Henkilön taloudellisen kokonaistilanteen tukemisessa tarvitaan moniammatillisuutta ja verkostomaista työtettä.

Akava nostaa esiin kytköksen sosiaaliturvauudistukseen. Etuuksien erilaiset tulo-käsitteet, perhekäsitteet, maksuajankohdat ja hakuajat tekevät sosiaaliturvan kokonaisuudesta vaikeasti hahmotettavan. Tämä puolestaan vaikeuttaa elämän ja talouden ennakkointia, jolloin etuuksien hakijoille voi syntyä tosiasiallisia vaikeuksia selviytyä taloudellisista velvoitteistaan. Mikäli kokonaisuuteen liittyy lisäksi palkan ja/tai etuuksien ulosmittaus, haastaa se erityisen paljon talouden hallintaa. Velkojen taustalla saattaa olla osaamattomuutta talousasioiden hoidossa. Tämä haaste on tärkeää tunnistaa ja tarjota ulosottovelalliselle mahdollisuutta ohjaukseen, neuvontaan ja tarvittaessa pitkäkestoisempaan tukeen. Akava nostaa sosiaalisen luoton esiin yhtenä tapana maksaa velkoja tai rahoittaa hankintoja. Sosiaalipalveluiden rooli ja lakisääteiset tehtävät on tärkeää huomioida myös ulosottovelallisten auttamisessa. Ylivelkaantumista ehkäisevän taloudellisen tuen lisäksi on

tärkeää tukea sosiaalityön ja -ohjauksen menetelmin myös muiden elämänhallintaa, toimintakykyä, itsenäistä selviytymistä ja osallisuutta haastavien ongelmien ratkaisussa.

Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry toteaa, että eläkkeellä olevat ihmiset voivat olla joko velkojia tai velallisia. Suomalaisten nettoeläkkeet ovat pieniä, ja senkin vuoksi on tärkeää, että ulosotto toimii yhdenmukaisesti ja oikeudenmukaisesti molemmista näkökulmista katsottuna: sekä velallisen että yksityishenkilönä olevan velkojan näkökulmasta.

EETU ry toteaa, että ulosottoon liittyviä kohtuuttomia tilanteita voidaan poistaa vain osittain itse ulosottolainsäädäntöä kehittämällä. Vuonna 2022 lähes 92 000 terveyskeskusmaksua päätyi ulosottoon. Kyseessä on palvelu, joka koskee ihmisten perusoikeutta saada tarvittavat sosiaali- ja terveyspalvelut tuloista riippumatta. Asiakasmaksusääntelyn mukaan maksusta voidaan myös vapauttaa ja jättää se kokonaan perimättä. Jos asiakkaalla ei ole varaa maksaa noin 20 euroa käynnistä terveyskeskuslääkärillä, asiakkaan kannalta oikeudenmukaisempaa olisi jättää maksu lähtökohtaisesti kokonaan perimättä. Valtakunnanvoudinvirastosta saadun tiedon mukaan 65 vuotta täyttäneiden ja sitä vanhempien osuus vireillä olevista sosiaali- ja terveydenhuollon ulosottoasioista oli noin 14,2 prosenttia vuonna 2020 (32 000 asiaa). Lukua voidaan pitää suurena.

Kuluttajaliitto ry pitää tärkeänä, että ylivelkaantumisen syihin ja ennaltaehkäisyyn sekä ylivelkaantuneiden tai ylivelkaantumisriskissä olevien ohjaukseen neuvonnan ja muiden palvelujen piiriin kiinnitetään jatkossa enemmän huomiota. Velkajärjestelyyn pääsyä on tuettava, ja esimerkiksi sosiaalisesta luototuksesta sekä Takuusäätiön palveluista on oltava riittävästi tietoa saatavilla. Ulosoton tavoitteena tulisi aina olla velallisen auttaminen pois ulosotosta. Tarkastelun kohteeksi tulisi ottaa myös ulosottoon maksettujen suoritusten kohdentamista koskeva sääntely.

Kuluttajaliitto katsoo, että julkisten maksujen vieminen ulosottoon ei aina ole tarkoituksenmukaista tai oikeudenmukaista. Suuri haaste ovat etenkin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut, joita päätyy ulosottoon vuosittain runsaasti. Kuluttajaliitto esittää, että ulosottoviranomaisten tulisi asiakasmaksujen osalta tarkastella, olisiko asiakkaan kohdalla ollut perusteita jättää asiakasmaksu perimättä asiakasmaksulain nojalla. Jos ulosottoviranomainen havaitsisi, ettei asiakasmaksulain 11 §:ää ole noudatettu, Ulosottolaitos siirtäisi asian takaisin palvelunjärjestäjälle ja lopettaisi ulosottomenettelyn. Asiakasmaksulain tarkentaminen olisi Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan tarpeen siten, että myös tasasuuruisten asiakasmaksujen alentamisesta tai perimättä jättämisestä tehtäisiin velvoittavaa asiakkaan toimeentulon tai elatusvelvollisuuden toteuttamisen vaarantuessa.

Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry pitää erittäin hyvänä ajatusta järjestelmän selkeyttämisestä. Samalla voisi olla erinomainen paikka tarkastella ulosotto-säännösten ja sosiaalietuuksien menettelyjen yhtenäistämisen mahdollisuuksia. Tämä oletettavasti selkeyttäisi järjestelmää ja sitä kautta ehkäisisi erilaisten keino- tekoisten järjestelyjen tekemistä. Oleellista on, että vähintään velallinen itse pystyisi helpommin ymmärtämään järjestelmän tekniikan, kykenisi tekemään laskelmia ja ehkä myös suunnittelemaan talouttaan paremmin. Ymmärrettävyyden ja selkeyt- tämisen lisääminen on tarpeen yhdistyksen mukaan myös sen vuoksi, että Ulos- ottolaitoksen virastoverkoston karsittu ja ollaan karsimassa edelleen, jolloin henkilökohtaisen kasvokkain tapahtuvan palvelun saaminen on vaikeutunut. Velallisen pitäisi kyetä ensisijaisesti oma-aloitteisesti internetin kautta selvittämään tilanteensa ja mahdolliset toimintavaihtoehdot. Sivuston ja ohjeiden tulee siis olla aidosti toimivia, myös velkojiin ja henkilöstöön nähden. Velkojina on myös esimer- kiksi yksityisiä henkilöitä ja yhteisöjä. Henkilöstö edellyttää toimivia, luotettavia ja helppokäyttöisiä asianhallintajärjestelmiä nykyisissä massakäsittelyissä.

OHK ry kiinnittää huolestuneena huomiota mietinnön kirjaukseen, jonka mukaan "on tärkeää huomata, että Ulosottolaitoksen nykyisten resurssien puitteissa ulos- mittausta ei voida säätää sellaiseksi, että hakemuksesta tapahtuva ulosmittauksen määrän keventäminen muodostuisi pääsäännöksi tai edes erityisen käytetyksi menettelyksi" (mietinnön sivulla 63). *OHK ry* toteaa, että maksumoraalin yllä- pitämisestä ja velkojen takaisinmaksamisesta velallisen varoista on pidettävä kiinni. Oikeanlaisella resurssoinnilla ulosoton perustehtävä eli perintätoimi saataisiin sujumaan paremmin ja tässä yhteydessä esimerkiksi akuutin vaiheen tultua ohitetuksi asiakasta voitaisiin luontevasti ohjata muiden neuvonta- ja opastuspalveluiden piiriin. Kuten mietinnössä on todettu, "ulosmittausjärjes- telmä onkin edelleen syytä mitoittaa sellaiseksi, ettei velallisilla pääsääntöisesti ole tarvetta hakemuksesta tapahtuvalle ulosmittauksen keventämiselle". Tämä ei saa kuitenkaan tarkoittaa sitä, että taustalla on ensisijassa tarve henkilöstöresurssien säästämiseen/vähentämiseen entisestään.

OHK ry tuo vielä esiin, että velkaantumisen syiden selvittämisen sijaan tai ohessa on syytä kehittää edelleen ennakoivaa talousneuvontaa etenkin nuoremman kuluttaja- polven parissa. Taloustaitojen opettaminen tulisi ulottaa viimeistään peruskoulu- tasolle. *OHK ry* kiinnittää huomiota myös siihen, että ajat ovat muuttuneet ja esimerkiksi toimeentulotuen hakeminen ei ole enää välttämättä nuoremmalle väestölle mikään häpeällinen teko, vaan pikemminkin eräs talouden rahoittamis- muoto siinä missä muutkin rahoitustavat.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry toteaa, että ylivelkaantuminen on moniulotteinen ilmiö, jota tulee tutkia ja selvittää tarkasti. Siihen ei ole yksinkertaisia ja helppoja puuttumiskeinoja. PAM toteaa, että ulosmittausjärjestelmän lisäksi pitäisi tehdä vastuullisesti oikeanlaisia poliittisia päätöksiä sekä sosiaaliturvassa että laajemmin yhteiskunnan eri osa-alueilla siten, että hyvä elämä olisi jokaiselle mahdollista ilman ajautumista velkakierteeseen. Järjestelmien uudistaminen ja yksinkertaistaminen ei saa tarkoittaa tuloerojen kasvattamista ja ihmisten köyhdyttämistä. Tarvitaan sosiaalisesti kestävä järjestelmä, joka pystyy maksimaalisesti tasa-painottelemaan pienituloisten toimeentulon ja työhön kannustavien vaikutusten välillä.

PAM toteaa, että eurooppalainen ulosottojärjestelmä on luotu takaamaan velan takaisinmaksu velkojille, kun taas esimerkiksi Yhdysvalloissa velkajärjestelyjärjestelmä korostaa kuluttajan etua. Kun velkojen takaisinmaksu pysyy ulosottojärjestelmän ansiosta varmempana, vähentää tämä velkojen riskiä ja alentaa tämä velan hintaa eli korkoa. PAM:n mukaan luonteestaan johtuen järjestelmä ei voi nykyisillä säännöillään, arvovalinnoillaan ja periaatteillaan olla inhimillinen pienituloisten näkökulmasta.

PAM toteaa, että ulosmittausjärjestelmää voidaan yksinkertaistaa ottamalla käyttöön progressiivisempi maksutaulukko, jolla parannettaisiin pienempituloisten toimeentuloa korottamalla parempituloisten maksuja. Lisäksi PAM katsoo, että nykyjärjestelmä kaipaa inhimillistämistä siten, että tapauskohtaisesti olisi mahdollista erilaisilla velkajärjestelyillä parantaa pienituloisten hyvinvointia ja asemaa. Tämä voisi kuitenkin johtaa siihen, että pienituloisille myönnettäisiin vaikeammin tai kovilla ehdoilla luottoa. Ennen varsinaisia uudistuksia tulee tehdä tarkat vaikutusarvioinnit. Arvioinnissa on tärkeää ottaa huomioon, miten muutokset vaikuttavat erityisesti toimeentulotuen käyttöön ja työnteon kannustimiin sekä muihin kannustimiin.

PAM esittää, että vaikutusarvioinnin lisäksi pitäisi selvittää, miksi ihmiset velkaantuvat ja miksi vuodesta 2011 vuoteen 2022 ulosottojen määrä on peräti kaksinkertaistunut (SOSTEn 2023 selvityksen mukaan). Lisäksi pitäisi arvioida tukitoimien toimivuutta ja ihmisten tarpeita, jotta voidaan ennaltaehkäistä ylivelkaantumista ja tilanteiden kriisiytymistä. PAM toteaa, että ulosottojärjestelmän kehittäminen ei yksin riitä parantamaan ja ennaltaehkäisemään pienituloisten ylivelkaantumista. Tarvitaan ärhäkämpää tukitoimia ja tehokkaammin ennaltaehkäiseviä tapoja myös muilla yhteiskunnan osa-alueilla, joilla suojellaan pienituloisia ylivelkaantumasta. PAM mainitsee mahdollisina toimina viranomaisverkostojen yhteistyön, lain-säädäntömuutokset sekä tuo esiin tarpeen pohtia pikavippiyhtiöiden vastuuta

ja velvollisuuksia lainanhakijoita kohtaan. Ei ole oikein, että pikavippiyhtiöiden riskinotto päätyy lopulta yhteiskunnan maksettavaksi, kun ulosottovelallinen joutuu turvautumaan toimeentulotukeen.

PAM korostaa, että velallisilla, kuten kaikilla ihmisillä, on erilaisia elämäntilanteita, jotka pitäisi huomioida paljon paremmin ja yksityiskohtaisemmin kuin mitä ehdotetuissa laskentasäännöissä on huomioitu. Jatkossa vaikutusarvioinnissa tulisi ottaa huomioon enemmän ylivelkaantumisen syitä ja tämän pohjalta tehdä sosiaalisesti kestäviä ratkaisuja. Ulosotto toimien pitäisi pystyä mukautumaan velallisten nopeisiin elämänmuutoksiin sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Työsuhteiden ollessa epävakaita toimeentulon lähteet muuttuvat nopeasti kuukaudesta toiseen. Samoin vaihtelevat perhetilanteet.

Pelastakaa Lapset ry toteaa, että ennen uudistustyötä on tehtävä tarkat ja kokonaisvaltaiset vaikutusarviointit. On tehtävä selvitystyötä yhtäältä siitä, mistä ylivelkaantumistilanteet johtuvat ja kuinka näihin voitaisiin vaikuttaa ja toisaalta siitä, kuinka ulosmittaus heikentää perheen toimeentuloa ja ajaako se lisääntyvässä määrin toimeentulotuen tarpeisiin. Perheiden haastavat taloudelliset tilanteet ovat selvittävissä riittävillä tukipalveluilla ja sosiaaliturvalla. Perheiden talousosaamista on tuettava ja riittävien sosiaalipalvelujen saatavuus varmistettava. Lisäksi Pelastakaa Lapset ry korostaa, että ulosottoon liittyvissä uudistuksissa on turvattava jokaisen lapsen oikeus toimeentuloon, kasvuun ja kehitykseen sekä sosiaaliturvaan.

Professori Tuula Linna katsoo, että uudistusehdotukset on laadittu liiaksi järjestelmän ja yksinkertaistamisen ehdoilla. Velallisten yksilöllinen asema tulee pystyä ottamaan huomioon sosiaalietuuksien ja palkan ulosmittauksessa ehdotettua paremmin. Nykyjärjestelmä pyörii suhteellisen kitkattomasti ulosoton tietojärjestelmässä, ja ulosottoviranomaisilla on ulosoton asianosaisiin nähden neuvontavelvollisuus. Vaikka neuvonnasta aiheutuu ulosottoviranomaisille työtä ja kustannuksia, on se kuitenkin pieni hinta, jos järjestelmä on oikeudenmukainen.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia toteaa, että on tärkeää tunnistaa se, että velkojen taustalla saattaa olla osaamattomuutta talousasioiden hoidossa. Tärkeää on tarjota ulosottovelalliselle mahdollisuutta ohjaukseen, neuvontaan ja tarvittaessa pitkäkestoisempaan tukeen. Sosiaalipalveluiden rooli ja lakisääteiset tehtävät on tärkeää huomioida myös ulosottovelallisten auttamisessa. Hyvinvointialueilla on 1.8.2023 alkaen lakisäateinen velvollisuus järjestää alueellaan sosiaalista luototusta. Talousongelmia tulisi ratkaista jo ennen niiden kärjistymistä velkaongelmiksi.

Talentia korostaa, että taloudellisen tuen tarpeessa olevien kansalaisten tukemiseen tarvitaan moniammatillisuutta ja verkostomaista työtettä. On tärkeää tiivistää sosiaalihuollon ja eri toimijoiden, kuten Kelan, Ulosottolaitoksen, talous- ja velkaneuvonnan sekä Takuusäätiön välistä yhteistyötä sekä kehittää yhteistyön käytäntöjä. Tuen ja käytäntöjen kehittämiseksi tulisi harkita selvitystä ulosmittaukseen johtaneista syistä ja elämäntilanteista. Selvityksen avulla on myös mahdollista kehittää ja vahvistaa sellaista tukea, jolla voidaan ehkäistä velkojen päätymistä ulosottoon.

Talentia ry muistuttaa, että ulosotto vaikuttaa vahvasti sen kohteena olevien kansalaisten talouteen ja hyvinvointiin. Perheiden taloudelliset vaikeudet ja köyhyys vaikuttavat kielteisesti ja pitkäkestoisesti myös lasten elämään. Ulosottojärjestelmän kehittämisessä tuleekin kiinnittää erityistä huomiota siihen, millä tavoin ehdotetut muutokset vaikuttavat ulosmittauksen piirissä jo olevien tai sinne muutosten myötä päätyvien velallisten ja perheenjäsenten elämäntilanteisiin. Muutokset eivät saa vaarantaa heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeuksia, eivätkä vaikeuttaa mahdollisuuksia selvittää arjessa.

STTK ry kannattaa velkajärjestelyyn pääsyn helpottamista.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että ehdotettu ulosmittausuudistus tulisi huomioida myös velkajärjestelylainsäädännön puolella ja yhteensovittaa siihen.

Suomen Kihlakunnanvoudit ry esittää, että tulojen ulosmittausjärjestelmän uudistuksen yhteydessä selvitettäisiin myös tarve uudistaa vapaaehtoisia henki- ja eläkevakuutuksia koskevat lain säännökset. Nykyään henki- ja eläkevakuutuksen ulosmittauksesta säädetään ulosottokaaren 4 luvun 70 §:ssä. Vakuutuslakien 54 §:ssä säädetään, missä tapauksissa vakuutuskorvausta ei saa ulosmitata. Ulosmittauskiellon alaisia ovat vakuutuksenottajan tai tämän puolison tekemät sopimukset, jotka on tehty yli viisi vuotta ennen ulosmittausta ja joissa vakuutusmaksuja on sovittu suoritettavaksi vähintään kymmenen vuoden ajan eikä minään vuonna ole suoritettu enemmän kuin viidennes siitä vakuutusmaksujen yhteenlasketusta määrästä, joka olisi ollut suoritettava, jos maksut olisi vakuutusta otettaessa tasaisesti jaettu kymmenelle vuodelle. Samoin ulosmittauskiellon alaisia ovat lähtökohtaisesti vain kuoleman varalle tehdyt sopimukset. Sitä vastoin kaikki yrityksen luonnolliselle henkilölle ottamat vapaaehtoiset eläkevakuutukset ovat ulosmittauskelpoisia. Ulosmittauskielto poikkeaa huomattavasti Suomen ulosottojärjestelmän peruseriaatteista, joiden mukaan velallisen säästämä omaisuus on käytettävä velkojen maksuun.

Suomen Kihlakunnanvoudit ry nostaa esiin sen, että edellä sanotun ulosmittauskiellon vuoksi toinen velallinen saattaa pystyä säilyttämään huomattavan omaisuuden itsellään velkojen maksun sijaan, kun taas osakkeisiin säästäneen varat tai yrityksen maksaman eläkevakuutuksen arvo käytetään velkojen maksuun. Ulosmittauskiellon taustalla on pyrkimys henkilön tai hänen läheisensä toimeentulon turvaamiseen vapaaehtoiseen vakuutukseen säästyillä varoilla. Voidaan kuitenkin pitää kyseenalaisena sitä, että velallisen säästämisen muoto vaikuttaa omaisuuden ulosmittauskelpoisuuteen ottaen huomioon, että säästämisen tarkoitus on voinut olla sama säästämismuodosta huolimatta. Käytännössä eläkevakuutusten rajoitettu ulosmittauskelpottomuus aiheuttaa ennalta-arvaamattomia ja epätarkoituksenmukaisia tilanteita ilman, että sääntelyn tavoitteet saavutetaan. Esimerkiksi yrittäjä saattaa yel-vakuutuksen sijaan maksaa itselleen yrityksen ottamaa vapaaehtoista eläkevakuutusta, jonka tarkoitus on kuukausittainen vanhuuseläke. Tämä vakuutuskorvaus on kuitenkin kokonaan ulosmittattavissa, vaikka sitä maksetaan kuukausittain toistuvaistulon tapaan. Ulosmittauskiellosta luopuminen ja kuukausittain maksettavaksi sovitun vakuutuskorvauksen ulosmittauksen säätäminen tehtäväksi toistuvaistulon ulosmittaussäädökset huomioiden selkeyttäisi nykytilaa ja voisi johtaa oikeampiin lopputuloksiin huomioiden niin velallisen kuin velkojankin oikeus.

Suomen Perimistoimistojen Liitto ry toteaa, että digitalisaation edistäminen ja järjestelmien tehokas hyödyntäminen eri sidosryhmien välillä kannattaa pitää yhtenä kantavana tavoitteena. Sillä tavoitin lisätään luotettavuutta, läpinäkyvyyttä ja toiminnan tehokkuutta sekä velkojia että velallisia hyödyttävällä tavalla. Lausunnonantaja toteaa myös, että viranomaisten tietojärjestelmien ja perintätoimistojen tietojärjestelmien yhteensopivuus ei ole nykyisin aina kovinkaan hyvää.

Suomen Perimistoimistojen Liitto nostaa esiin myös tarpeen estää harmaata taloutta ja keinotekoisia järjestelyjä esimerkiksi erilaisilla ulosoton jälkikäteisillä tulotarkistuksilla. Lisäksi viranomaisyhteistyö yli rajojen voisi parantaa läpinäkyvyyttä. Yli rajojen tapahtuvat järjestelyt ja transaktiot muodostavat todellisen uhan erityisesti rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen. Suomen Perimistoimistojen Liiton mukaan velkojansuojaan olisi myös järkevää kiinnittää aiempaa paremmin huomiota, jotta kavennetaan epärehellisten velallisten mahdollisuuksia keinotekoisilla järjestelyillä kiertää maksuvelvollisuutta. Lausunnonantaja toteaa, että huono velkojansuoja voi muodostua esteeksi Suomen kilpailukyvyille ja talouskasvulle. Positiivisena huomiona Suomen Perimistoimistojen Liitto toteaa, että lakimuutosta on valmisteltu huolellisesti ja sidosryhmiä on osallistettu kiitettävästi.

Suomen velalliset ry toteaa kannattavansa ulosottokaaren kokonaisuudistusta, ja siinä työssä mietintö saattaisi toimia yhtenä valmisteluasiakirjana. Tällaisenaan mietintö ei kuitenkaan ratkaise ulosottokäytännön ongelmia. Suurimpana ongelmana yhdistys näkee mietinnössä vaikutusarvioinnin puutteen. Mietinnön mukainen uudistus ei takaisi oikeudenmukaisempaa velallisten eikä myöskään velkojien kohtelua. Suomen velalliset nostaa parempana toimenpiteenä esiin sen, että ulosottoon tehdyt suoritukset tulisi kohdentaa ensisijaisesti velan pääomalle eikä koroille. Yhdistys myös katsoo, että velkojen oheiskulut, kuten oikeudenkäymiskulut ja perimistöimistöjen käsittelymaksut, ovat nykyisellään ylittäneet velallisten sietorajat ja usein suistavat velallisen pysyvään maksukyvyttömyyteen ja toivottomuuteen. Yhdistys vaatii, että korot säädettäisiin kohtuullisiksi ja perintätoimistöjen osuus perintätoimissa rajattaisiin minimiin tai kokonaan kiellettäisiin. Yhdistys nostaa esiin ongelmakohtana myös velkojien veloilla harjoittaman kaupankäynnin, jonka seurauksena perintäkulut kasvavat ja alkuperäisen velan sopimukset katoavat. Yhdistys katsoo, että veloilla kaupankäynnin lopettaminen helpottaisi huomattavaa osaa velallisista. Vähintäänkin olisi säädettävä, että velallisella on etuosto-oikeus velkaansa samalla rahamäärällä, jolla sitä kaupataan edelleen.

Suomen velalliset toteaa, että velkoja maksaa ulosottotilityksestä vain noin neljänneksen siitä, mitä ulosotto perii ulosottomaksuna velalliselta. Yhdistys katsoo, että velkojan omaisuuden suoja on turvattu sitä kautta, että luottotappion saa vähentää yrityksen verotuksessa, kun on todennäköistä, ettei saatavaa makseta tai velallinen on varaton.

Suomen velalliset toteaa, että ongelmallisen velkaantumisen ratkaisemiseksi tulisi olla riittävästi talous- ja velkaneuvontaa. Ulosmittausuudistus tulisi yhteensovittaa velkajärjestelylainsäädännön kanssa ja velkajärjestelyä tulisi helpottaa ja laajentaa. Yhdistys mainitsee myös yhtenä mahdollisuutena henkilökohtaisen konkurssin sekä velkajärjestelyn mahdollistamisen kaikille.

Suomen velalliset ry:n näkemyksen mukaan mietinnössä esitetyt muutokset selkiyttävät toimintaa ohjaavia säännöksiä ja helpottavat lähinnä vain ulosottoviranomaisten työtä. Yhdistys epäilee, että mietinnössä ehdotetut muutokset korotaisivat ulosottomaksuja huomattavasti ja muutos kohdentuisi erityisesti vähempiosaisiin. Yhdistys katsoo, että ulosottolainsäädäntö vaatii kokonaisuudistuksen, joka ottaa huomioon myös muut sen toteuttamiseen tarvittavat lait. Ulosoton on oltava kohtuullinen ja oikeudenmukainen.

Takuusäätiö sr. toteaa, että ulosmittausta laajemmin arvioitaessa, on syytä ottaa huomioon myös ylivelkaantumiseen johtavia syitä ja pohtia siihen ennalta vaikuttavia palveluja ja toimia. Laskurästien tai velkojen eteneminen ulosottoon voi olla

seurausta monenlaisista tilanteista. Ulosottoperintään päätyy paljon julkisoikeudellisia maksuja, esimerkiksi terveydenhuollon tai varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja, joihin on niitä koskevien lakien mukaan mahdollisuus saada alennusta tai vapautus. Epävarmaa on, osaavatko ihmiset käyttää oikeuksiaan ja kuinka paljon perintään etenee niin sanotusti turhia saatavia.

Takuusäitiö arvioi asiakaskeskustelujensa perusteella, että ulosmittaus heikentää motivaatiota työntekoon tai lisätulojen ansaintaan. Ulosotossa oleva velallinen ei välttämättä koe, että nopeampi velkojen maksaminen johtaisi myös nopeampaan velattomuuteen ja alentaisi velanmaksusta koituvia kokonaiskustannuksia. Toimiva luottoyhteiskunta ja yleisen maksumoraalin ylläpitäminen edellyttävät velkojen perinnän mahdollisuuden tarvittaessa pakkoperintänä. Käytännössä suojaosuus määrittää luotonannossa luottokelpoisuuden alarajan. Jos luotonhakijan tulot ovat pienet ja jäävät alle suojaosuuden, hänen mahdollisuutensa saada kohtuuhintaista kulutusluottoa ovat vähäiset. Luotonmyöntäjän luottoriskit kasvavat, jos jo luottoa myönnettäessä on tiedossa, ettei ulosmittaus olisi mahdollinen.

Koska pitkäkestoinen ulosmittaus ei ole kenenkään etu, olisi asiakasohjausta tehostettava ja velkojen järjestelyyn hakeutumista tuettava. Yksityishenkilön velkajärjestelyn on oltava aito vaihtoehto pysyvästi maksukyvyttömille tai huomattavasti ylivelkaantuneille. Maksukykyiset velalliset on ohjattava nykyistä tehokkaammin ja nopeammin hakemaan pienemmille velkamäärille Takuusäitiön takausta velkojen järjestelyyn tai sosiaalista luototusta, jota on jatkossa saatavilla valtakunnallisesti.

Takuusäitiö painottaa, että ennen lainsäädännön uudistamista on tehtävä riittävän kattava muutosten vaikutusarviointi. Samalla on hyvä kerätä tietoa siitä, ketkä velkaantuvat ja miksi. Myös ulosottovelallisten neuvontaa ja ohjausta on tehostettava. On varmistuttava, että yhteiskunnassa on tarjolla erilaisia kohtuullisia velkojen järjestelykeinoja. Takuusäitiö toteaa, että tavoitteena ei voi olla velallisten vuosien mittainen ulosoton asiakkuus, vaan mahdollisimman nopea tie kohti velattomuutta. Koska velallisten tilanteet ja olosuhteet vaihtelevat, tarvitaan erilaisia ratkaisuvälineitä.

Työn ja talouden tutkimus LABORE toteaa, että ulosottojärjestelmää tulisi kehittää tulevaisuudessa rohkeasti, jotta ulosmittaus voisi tapahtua automaattisesti ja suoraan tulorekisterin tietojen pohjalta. Tällä tavoin voitaisiin lausunnonantajan käsityksen mukaan tavoitella säästöä huomattavassa määrässä henkilötyövuosia. Lisäksi työnantajan toteuttama tulojen ulosmittaaminen mahdollisesti leimaa negatiivisella tavalla työntekijää. Automatisoitu järjestelmä, joka ohittaa työnantajan, poistaisi tällaisen turhan leimautumisen mahdollisuuden.

Työttömien Keskusjärjestö ry nostaa esiin sen, että kunnat/hyvinvointialueet perivät sote-maksuja, joita ne voisivat asiakasmaksulain nojalla jättää perimättä. Kansalaiset eivät tiedä tai osaa tai jaksa hakea maksun huojennusta tai perimättä jättämistä. Mahdollisuudesta maksun poistoon tai huojennukseen tulisi tiedottaa ja asiakkaalta tulisi aktiivisesti kysyä tällaisesta tarpeesta.

Työttömien Keskusjärjestö toteaa, että ulosottoon tehtyjen maksusuoritusten kohdentamista saatavan osille tulisi tarkastella. Lausunnonantaja katsoo, että korkokulut voitaisiin käsitellä erillisinä maksuina, joista ei peritä lisäkorkoa ja maksu ensisijaisesti kohdistuisi aina pääomaan. Silloin pienetkin tulot vähentäisivät koko ajan velan määrää ja korkotulot jäisivät kohtuullisemmalle tasolle. Lausunnonantajan mukaan nykyjärjestelmä on moraalisesti ja yhteiskuntapoliittisesti ongelmallinen, koska järjestelmä luo liian vahvat kannusteet antaa vähävaraisille ihmisille velkaa.

Työttömien Keskusjärjestö nostaa esiin myös sen, että olisi tärkeää selvittää ongelmallisen velkaantumisen juurisyitä ja miten epätoivottavia kehityskulkuja voitaisiin estää näihin juurisyihin puuttumalla. Erilaisten toiminnallisten riippuvuuksien, kuten rahapeliriippuvuuden, ennaltaehkäisyä, puuttumista ja hoitoa tulisi kehittää ennaltaehkäisyyn painottaen. Oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvonnan ruuhkautumiseen tulisi puuttua ja neuvojalle tulisi päästä nopeammin ja aikaisemmassa vaiheessa. Sosiaalista luototusta tulee hyödyntää enemmän, ja sen tulisi olla tunnetumpi vaihtoehto, jotta korkeakorkoisiin kulutusluottoihin ei tarvitsisi turvautua.

Talous- ja velkaneuvonnan palveluita voisi tarjota myös esimerkiksi sosiaalipalveluihin integroituna. Sosiaalityöntekijöillä ja sosiaalipalveluohjaajilla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta arkisessa työssään resurssien puutteen vuoksi paneutua talous- ja velka-asioiden suunnitelmalliseen tasapainottamiseen riittävästi. Sosiaalitoimi tarvitsisi vahvistusta talouteen ja velkaantumiseen liittyvässä erityisosamisessa. Ratkaisu voisi olla esimerkiksi talous- ja velkaneuvontaan erikoistuneet työntekijät. Mahdollisuutta tulisi tarjota ihmisille aktiivisesti ja saattaen, vaihtaen -työotteella.

Työttömien Keskusjärjestö toteaa, että sosiaaliturvakomitean työssä ja sosiaaliturvauudistuksessa tulisi ottaa ulosotto ja sen vaikutukset näkyvämmiin huomioon. Lausunnonantajan mukaa ulosotto saattaa vaikuttaa palveluihin hakeutumiseen ja oman tilanteen edistämisen kannustimiin. Tarpeenmukaisiin palveluihin ja oikealle etuudelle hakeutumiseen esimerkiksi sairastamisen tai kuntoutumisen aikana saattaa vaikuttaa se, miten palvelulta toiselle siirtyminen vaikuttaa omaan talouteen ulosotossa ollessa.

Työttömien keskusjärjestö painottaa, että vaikutusarvioinnin huolellinen ja kattava tekeminen monimuotoiset ruokakunnat ja perheiden alaikäiset huomioon ottaen on ensiarvoisen tärkeää. Näköalattomuuden, vaihtoehtojen kaventumisen, köyhyyden ja lapsiköyhyyden lisääntymisen riski tulee ottaa huomioon. Työn tekemisen kannattavuus ja riittävät tukitoimet sosiaalisten ongelmien kumuloitumisen ehkäisemiseksi ja ylisukupolvisen sosiaalisen deprivaaation katkaisemiseksi tulee ottaa tarkasteltavaksi ja huomioida vaikutusarvioinnissa. Pahimmillaan pitkäaikaisessa niukkuudessa elämisen seurauksia maksetaan useita sukupolvia.

2.3.4 Kansalaispalaute

Yksittäinen kansalainen toteaa antamassaan lausunnossa, että Ulosottolaitoksen ulosmittaustoimea ohjaavat ohjeet tulisi asettaa julkisiksi vastaavalla tavalla kuin Kansaneläkelaitoksen ratkaisutoimintaa ohjaavat etuusohjeet. Lisäksi lausunnonantaja toteaa, että Ulosottolaitoksen sähköinen asiointijärjestelmä neuvoo huonosti esimerkiksi viran puolesta annettavien vapaakuukausien toivotunlaisessa kohdentamisessa. Lausunnonantajan näkemyksen mukaan Ulosottolaitoksessa tulisi käynnistää strateginen työ asiakasrajapinnan vuorovaikutuksen parantamiseksi. Huonosti järjestetyillä pitkälle automatisoiduilla ulosmittaustoimilla on lausunnonantajan mukaan selviä negatiivisia sosiaalisia vaikutuksia. Lisäksi kansalainen nostaa esiin ulosottomiesten tarkentavan virkaehtosopimuksen ja pitää henkilökohtaista palkanosaa ja siihen liittyvää tuloksellisuuden arviointia ongelmallisena. Lausunnonantaja epäilee, että osa ulosmitattavista sosiaaliturvaetuuksista kasvattaa tuloksellisuutta ja sitä kautta ulosottotarkastajien ja kihlakunnanvoutien ansioita. Lisäksi kansalainen vaatii, että mahdollisuutta maksuttomaan muutoksenhakuun ulosottoasioissa tulisi parantaa.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-400-013-0 (PDF)